

KROK

2

Ročník 1/2004

Knihovnická
Revue
Olomouckého
Kraje

Vážení čtenáři,

někdy si říkám, že vydávat časopis je tak trochu jako vychovávat dítě. Jistě, přirovnání je to trochu troufalé, ale sledujte se mnou. Na začátku byla myšlenka, že by se knihovnická rodina mohla rozrůst o jednoho potomka, v tomto případě o nový časopis. Dítě bylo na světě. Následovalo období, kdy se ho jeho rodiče (rozuměj redakční rada) snažili vychovat v jedince, který bude úspěšný a nebude jím na veřejnosti dělat ostudu. Nebylo to jednoduché a i rodiče si přitom užili své, místy dokonce nebyli daleko od rozvodu. Nakonec se však všichni společně dožili velkého dne svého potomka. Vyšlo první číslo! A to je událost srovnatelná s prvním školním dnem každého dítěte. Teď se teprve mělo ukázat, jak si ratolest povede mezi lidmi, jestli nebude pomluvena, že nezdraví, a jaké známky si domů přinese.

Kupodivu to doposud nebylo tak špatné. Pětky zatím žádné a dítě bylo vesměs chváleno. Zdá se, že první kroky má úspěšně za sebou. Nedostatky, kterých si rodiče jsou vědomi, zřejmě nikomu nevadily a ti, kterým vadily, taktně mlčí. Dítě tedy vyráží do světa podruhé a v batůžku na zádech si nese docela zajímavé čtení.

Předně je to rozhovor s mimořádnou osobností našeho regionu, panem Bohuslavem Smejkalem. Zprávy o životním jubileu tohoto dlouholetého zaměstnance (nejen) Vědecké knihovny v Olomouci proběhly i místním tiskem, u nás se teď můžete dočíst, jak na léta své práce vzpomíná on sám.

Byl to právě Bohuslav Smejkal, kdo se jako jeden z prvních zasloužil o popularizaci unikátní sbírky barokních kreseb ve fondu Vědecké knihov-

ny. Na stejnou cestu se kdysi vydal i Milan Togner, který se studiu kreseb podrobně věnuje už řadu let. Drobnou zastávku během ní učinil také v KRO-Ku a díky jeho příspěvku má teď i širší veřejnost možnost udělat si obrázek o tomto mimořádném fondu.

Už několik let funguje při Katedře germanistiky na Univerzitě Palackého Pracoviště pro německy psanou moravskou literaturu. Tento v našich podmínkách ojedinělý projekt je zaměřen na vyhledávání a shromažďování informací o tomto širokém, rozmanitém, a přesto poměrně neznámém literárním žiálu. Prvním plodem spolupráce pracoviště s knihovnou (a věřme, že další budou následovat) je článek o dubnovém setkání autorů, kteří naši republiku na konci druhé světové války nebo po ní více či méně dobrovolně opustili.

K podobné problematice měl blízko i Vlastimil Artur Polák, jako německy píšící Žid měl ovšem osud poněkud odlišný. Letos od jeho narození uplynulo devadesát let a jeho medailon také najdete uvnitř tohoto sešitu.

To samozřejmě není vše. Vedle zmíněných příspěvků najdete ve druhém čísle také recenzi, zprávy a zkušenosti ze zahraničních cest, informace o výstavách, jež lze na území našeho kraje navštívit, i další, pomalu se zabydlující rubriky. Nemohli jsme samozřejmě opomenout ani vstup České republiky do Evropské unie.

Těšíme se na vaše podněty, výtky a reakce. Ale ještě předtím - příjemné čtení!

Miloš Korhoň

ROZHOVOR KROKU

CELÝ ŽIVOT MEZI KNIHAMI

Literární sekce **VSMO**, olomoucká skupina Spolku českých bibliofilů a Klub přátel výtvarného umění Olomouc uspořádaly jubilejní večer s knihovníkem, bibliofilem a publicistou p. Bohuslavem Smejkalem k jeho 80. narozeninám. Po tomto večeru a při návštěvě manželů Smejkalových vznikl následující rozhovor.

Bohuslav Smejkal si zvolil v roce 1945 za své povolání knihovnictví a zůstal mu věrný do svých 75 let. Pracoval ve třech knihovnách. Které bylo Vaše první působiště?

Začínal jsem v knihovně Obchodní a živnostenské komory v Olomouci. Její fond byl orientován na národohospodářskou literaturu. Po zrušení této instituce fond přešel do Univerzitní, pozdější Státní vědecké knihovny, i s oběma knihovníky: básníkem a překladatelem O. F. Bablerem a se mnou. Brzy jsem byl však pověřován i výstavní činností. Ve velkém sále na Kolářově náměstí jsem připravoval výstavy výtvarně pozoruhodných plakátů několika zemí (např. Švýcarska, Švédska, USA).

Mimořádným zážitkem pro mne byla příprava a otevření expozice Obchodní a živnostenské komory na kroměřížské výstavě „Sto

let národního života 1848 - 1948“; po skončení jsem si odnášel diplom vyzdobený dřevorytem K. Štěcha. Tu asi pramení má pozdější záliba ke kurátorství výstav, výstavek, ale i k výtvarně krásným objektům.

Kdo Vás vítal jako zaměstnance v Univerzitní knihovně v roce 1949?

Byl to slavista a ředitel knihovny Bohuš Vybíral, osobnost literárně činná a působící v mnoha spolicích Olomouce, přednášel též jihoslovenské literatury na obnoveném vysokém učení olomouckém. Pro něj jsem zůstal „Bohušem druhým“, jak mi v knihovně říkali. Vážil jsem si ho, a častěji ho navštěvoval v jeho vážné nemoci; zemřel v dubnu 1951.

A jaká byla spolupráce s jeho nástupci?

Pro své povahové vlastnosti jsem byl určen pro úsek služeb čtenářům a tam jsem setrval během působení všech dalších ředitelů: Stanislava Křupky, Drahoslava Gawreckého, Miroslava Nádvorníka, Antonína Přichystala i Marie Nádvorníkové. Každý z nich se věnoval své knihovnické nebo kulturně-politické specializaci a mně bylo jimi dopřáváno dost široké pole působnosti. Jsem přesvědčen, že přímý styk s uživateli knihovny, počínaje vrátnicí přes poradní službu až k výdeji a příjmu knih včet-

ně studoven by měl být vždy obsazován pracovníky, kteří kromě svého knihovnického vzdělání umějí jednat s lidmi, vytvářejí vlastně „image“ knihovny.

Na koho a na co rád vzpomínáte?

Na neobyčejně chytré studenty - návštěvníky, z nichž se stali později učitelé na vysokých školách. Samozřejmě i na pilné a přitom veselé spolupracovníky. Rád vzpomínám na častá jednání s tiskárnami při vydávání časopisů Čtenářům Univerzitní knihovny v Olomouci a Z knihovnické praxe, na zrod své publikace věnované 400. výročí vzniku olomoucké knihovny i na velkou výstavu, kterou jsem v roce 1966 připravoval ve Vlastivědném muzeu spolu s Ing. arch. Annou Voleníkovou. Nezapomenutelná byla setkání s četnými našimi a zahraničními hosty, kterým jsem předkládal vzácné unikáty, uložené ve fondu knihovny; jejich jména jsou uchována se zápisy v historické pamětní knize z počátku 19. století. Jen několik jmen bych uvedl: básníka Jaroslava Seiferta, kaligrafa Oldřicha Menharta, sochaře Ivana Theimera. Byly ovšem i svízele: trvalý nedostatek skladových prostor, stavba provizorního skladu, svozy klášterních knihoven v 50. letech, policejní dohled v témže období, nerealizované projekty na novostavbu knihovny.

Čím pro Vás bylo působení v knihovně?

O knihovně jsem kdesi četl pěkný výrok: „Knihovna je nádrží vědění, pečlivě strážené moudrosti“. V olomoucké knihovně jsem stykem s knihami a se čtenáři získal encyklopedické vědomosti z mnoha vědních oborů, ze kterých mohu těžit pro svou práci a poskytovat informace tazatelům. Fondy olomoucké Vědecké knihovny jsou bohaté, jsou

doslova národním kulturním dědictvím. Zaslужují si nejlepší péči.

V roce 1984 jste se nestal důchodcem. Proč?

Byl jsem vyzván, abych se ujal na čas knihovny Olomouckého arcibiskupství, opuštěné po úmrtí ThDr. Vladimíra Kryštofského. Ona „výpomoc

v nouzi“ se protáhla na jedenáct let. Jako jediný pracovník v této knihovně jsem si zopakoval všechny knihovnické úkony: inventarizaci, katalogizaci, půjčování a poradenství. Na toto působení jsem byl dotazován Mgr. Josefem Palou, který uveřejnil rozhovor se mnou nedávno v Olomouckém arcidiecézním informátoru č. 5, 2004.

V knihovně jsme často viděli vyvěšeny pozvánky na besedy olomouckých členů Spolku českých bibliofilů, na kterých jste uváděn mezi pořadateli nebo přednášejícími. Co Vás na Spolku zaujalo?

Při práci v knihovně, při návštěvách antikvariátů, ale také při styku se starými členy uvedeného spolku jsem odhaloval bohatství krásných tisků, vydávaných v malých nákladech na ručním papíru, s ilustracemi předních umělců, se jmény významných soukromých tiskáren, úpravců a knihvazačů. Ke „skalním“ předválečným členům SČB patřili Josef Černý, O. F. Babler a Josef Glivický, v antikvariátech mě na ony tisky upozorňovali především majitelé antikvariátů, pan Josef Menčíl v Kroměříži a Miroslava Kramářová v Olomouci. Můj vstup do spolku byl v šedesátých letech „na spadnutí“. Těšil jsem se pak na spolkové prémie, zprávy i zájezdy. Olomoučtí členové pociťovali vzdálenost pražského centra a omezení účasti na tamních schůzkách, proto si v roce 1970 založili v Olomouci jakousi pobočku, sdružující zájemce o krásnou knihu z celé Moravy. Jejím dušičkou byl Adolf Vodáček a samozřejmě jejími zakladateli oni „skalní členové“, o kterých jsem před chvílí hovořil. Byl jsem poctěn, když mě ústředí jmenovalo v roce 1989 čestným členem spolku za činnost v Olomouci, ale i za spoluredaktorství spolkových Zpráv. Vážil jsem si této pocty, protože spolek má bohatou tradici od svého založení v roce 1908.

Zmínil jste se o ilustrátorech krásných tisků. Jejich tvorba Vás vlastně přivedla také do Klubu přátel výtvarného umění. Jakou činnost vyvíjí tento spolek v Olomouci?

Jeho pobočka vznikla v Olomouci 1. prosince

1975 z popudu Ing. Jana Cetkovského, příbuzného buchlovského grafika Arnošta Hrabala. Klubové besedy se konají nepřetržitě od založení každý měsíc, jejich tématem jsou výročí výtvarných umělců, výstavy uměleckých směrů, soukromé sbírky členů a jednou ročně velké setkání sběratelů grafiky a přátel krásné knihy z celé Moravy; letos v květnu bylo to již po dvacátéosmé. Není to „bleší trh“, ale setkání přátel žijících kulturou a uměním. Překvapují se navzájem sděleními o spolupráci s některým výtvarníkem; výsledkem je nový grafický lístek, který si vymění. Mnohé malé grafiky dostávám k Novému roku s milou povinností sám se revanžovat.

Členstvím v obou spolcích jste si vytvořil jistě nemalé či větší sbírky krásných tisků a grafických listů.

Poněvadž znám osudy velkých sbírek po úmrtí horlivých a slavných sběratelů, raději si vytvářím pouze tematické soubory: bibliofilie ilustrované určitým, mně blízkým výtvarníkem, grafické listy výtvarníků z regionu, ale také soubory grafických listů, na kterých je výtvarně pojat barokní Svatý Kopeček u Olomouce, nebo na kterých je zajímavým způsobem zobrazena knihovna nebo kniha. Potěšilo mně, když jeden filmař - amatér si ode mne vypůjčil sbírku grafických lístků věnovaných Svatému Kopečku a vytvořil krátký snímek doplněný vhodným komentářem.

A ještě dovětek o Vaší publikační činnosti.

Jestliže se zajímám o kulturní dění kolem sebe, ať již v regionu nebo přímo v Olomouci, nutká mě to, abych své postřehy sdělil jiným. Tak vznikly větší seriály o nových stavbách v Olomouci, o významných osobnostech města, především výtvarnicích

- vesměs publikované v periodiku Kdy-kde-co v Olomouci. Od mých šestnácti let, kdy jsem bláhově toužil „po zviditelnění“, bylo těch článků a noticek několik stovek a k tomu desítky samostatných publikací. Vděčím Vědecké knihovně, že ulehčila mé paměti a soupis mé publikační činnosti vydala tiskem k mé osmdesátce; snad citace pomohou studentům, připravujícím své seminární nebo diplomové práce.

Od šedesátých let jste byl členem Svazu knihovníků a informačních pracovníků. Z veřejných ocenění připomeneme Cenu města Olomouce v oblasti kultury z roku 1998 a Pamětní medaili Univerzity Palackého v Olomouci jako ocenění rozsáhlé osvětové činnosti a zásluh o rozvoj knižní kultury, udělenou Vám, pane Smejkal, v Roce Univerzity Palackého k 50. výročí obnovení a znovuotevření olomoucké univerzity.

Na závěr připojuji gratulaci k Vaším úctyhodným osmdesátým narozeninám, poděkování za dlouholetou práci ve Vědecké knihovně v Olomouci, za Váš stálý zájem o dění v knihovně, Vaši ochotu pomoci mladším kolegům, ať už v oblasti historických fondů nebo půjčovnic a informačních služeb. Velkou měrou jste přispěl k publikační činnosti olomoucké Vědecké knihovny, tradičně hájíte dobré jméno této instituce a máte velké zásluhy na prezentaci vědecké knihovny na veřejnosti.

Děkuji za rozhovor.

Hana Študentová

PRVNÍ ZKUŠENOST S FORMÁTEM MARC21

Přechod Masarykovy univerzity v Brně na nový knihovnický systém Aleph a bibliografický formát MARC21

Zdeněk Kadlec

V průběhu roku 2002 jsme v Ústřední knihovně Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně začali pocítovat potřebu změnit náš knihovnický systém. Důvodů bylo několik:

V březnu 2002 jsme zahájili provoz v nově postavené budově knihovny, čímž se zásadně změnilly podmínky, za nichž doposud fungoval náš systém TINLIB. Především to bylo zvýšení počtu počítačů přístupných čtenářům z 6 na 80 a zvýšená návštěvnost (3000 uživatelů denně) nové knihovny, což se projevilo nárůstem zatížení knihovnického systému jak ve vyhledávání, tak v půjčování.

Dalším důvodem byla skutečnost, že systém TINLIB ve verzi 280 jsme již využívali na hranicích jeho možností, což způsobovalo, že jeho údržba nám zabírala poměrně velké množství času. Některé funkce jsme řešili pomocí vlastních prostředků, jako například nedostatek licencí pomocí vlastního off-line www rozhraní, které bylo připojeno k TINLIBu prostřednictvím jednoho klienta a poskytovalo on-line informace o výpůjčkách, nebo připojení systému pro samoobslužnou výpůjčku SelfCheck pomocí vlastního programu.

Jelikož se na Masarykově univerzitě již delší dobu uvažovalo o zavedení nového knihovnického systému, který by řešil podobné problémy všech univerzitních knihoven, především fakultních

ústředních knihoven, iniciovali jsme urychlení tohoto procesu výběru a nákupu nového systému s tím, že budeme první knihovna, která ho zavede a odladí a připraví tak cestu ostatním, pro které potřeba řešení těchto problémů není ještě tak akutní.

Po mnohých schůzkách, konzultacích, nabídkách a návštěvách v jiných knihovnách byl nakonec vybrán systém Aleph izraelské firmy ExLibris. Na tomto výběru se zásadním způsobem podílelo Knihovnicko-informační centrum Masarykovy univerzity (KIC), které metodicky vede a zastrešuje knihovny na MU. Při výběru a nákupu systému byla zvolena forma konsorcia společně s VUT v Brně a Vysokou školou ekonomickou v Praze, aby bylo dosaženo výhodnějších podmínek při jeho získávání a zavedení.

V březnu roku 2003 byl systém Aleph ve verzi 500 dodán a nainstalován na univerzitním knihovnickém serveru pod operačním systémem SOLARIS. Bylo dohodnuto, že jako první ho začne používat Ústřední knihovna Filozofické fakulty od začátku školního roku 2003/2004 a později se přidají postupně ostatní fakultní knihovny, nejdříve ty menší.

Z hlediska konfigurace systému byla zvolena jedna společná bibliografická databáze, společná databáze čtenářů a různé administrativní databáze pro jednotlivé fakulty. Později se počítá ještě se společnou databází souborů autorit.

S tím také vyvstala potřeba vytvoření a obsazení místa univerzitního správce systému v Knihovnicko-informačním centru. Do doby, než bylo místo obsazeno, připadla tato role oddělení automatizace Ústřední knihovny Filozofické fakulty.

V souvislosti s přechodem na nový knihovnický systém vyvstala také otázka volby formátu uložení bibliografických záznamů. Přesněji řečeno

nebylo pochyb, že to bude jeden z početné rodiny formátů MARC a vlastně nebylo pouze jasné, zda UNIMARC nebo MARC21.

Díky Knihovnicko-informačnímu centru MU byly bibliografické záznamy, vytvářené v TINLIBu, důsledně připravovány na konverzi do UNIMARCu. To znamená, že údaje v polích TINLIBu byly tam, kde bylo potřeba, dále členěny a strukturovány pomocí speciálních oddělovačů tak, aby je bylo možné pomocí konverzního programu převést. Pozdější verze TINLIBu (od 300) pak pomocí této struktury záznamů umožňovaly export do formátu UNIMARC přímo.

V době rozhodování o volbě formátu však již bylo známo, že Národní knihovna hodlá v roce 2004 přejít na MARC21 a ten se má stát preferovaným formátem v České republice, protože došlo k ukončení podpory UNIMARCu ze strany jeho hlavního sponzora.

Před námi tedy byly dvě varianty postupu. Buď použít konverzního programu TINLIB-UNIMARC a pracovat v UNIMARCu, dokud nebudou k dispozici konverzní tabulky UNIMARC-MARC21 od Národní knihovny, nebo vytvořit vlastní konverzní program TINLIB-MARC21 a pracovat s formátem MARC21 v předstihu před ostatními knihovnami.

Tak jako ostatní členové konsorcia jsme zvolili druhou variantu, protože dvojí konverze ve dvou krocích by pravděpodobně znamenala i dvojí práci (a dvojí zaškolení knihovníků) a použitím vlastního programového vybavení jsme chtěli dosáhnout větší kontroly nad procesem konverze.

Vzhledem k tomu, že jsme stanovili termín konverze na 1.8.2003, bylo jasné, že v tak krátkém čase nelze konverzní programy propracovat do tako-

vých detailů, aby byla z TINLIBu převedena všechna data, což byl náš požadavek. Proto jsme se rozhodli rozdělit proces konverze do dvou fází.

V první fázi (do 1.8.2003) byly převedeny administrativní údaje o jednotkách, čtenářích a výpůjčkách a zkrácené „minimální“ bibliografické záznamy, postačující pro chod výpůjčního modulu. Tuto fázi mělo na starosti oddělení automatizace Ústřední knihovny Filozofické fakulty společně s prvotním nastavením systému a jeho uvedením do provozu.

Tím bylo možné získat potřebný čas pro druhou fázi, kdy byla provedena podrobná analýza dat v databázi TINLIB, data byla „vyčištěna“, aby bylo dosaženo potřebné konzistence dat na vstupu konverzního programu, byla vytvořena pravidla pro konverzi TINLIB-MARC21 a nakonec byla všechna data zkonvertována pomocí univerzálního konverzního programu, který byl vytvořen v rámci diplomové práce studentem Fakulty informatiky ve spolupráci s KIC. Tato druhá fáze konverze skončila až v březnu 2004.

Nevýhodou dvoufázového postupu bylo to, že po dobu několika měsíců museli katalogizátoři Ústřední knihovny Filozofické fakulty pracovat paralelně ve dvou systémech, což bylo náročné na pozornost, protože nové bibliografické záznamy a údaje o jednotkách se zpracovávaly v Alephu, kdežto úpravy starých bibliografických záznamů bylo nutné provádět ještě v TINLIBu.

V souvislosti s přechodem na nový systém bylo nutné také vyškolit personál knihovny. V dubnu 2002 proběhlo školení knihovníků za účelem jejich seznámení s formátem MARC21, organizované KICem. V květnu a červnu pak probíhala školení, zajišťovaná distributorem systému pro práci s jednotlivými moduly OPAC, katalog, výpůjčky, akvizice

a správa seriálů a školení systémových administrátorů. Školení katalogizátorů v MARC21 proběhlo vlastními silami prostřednictvím KIC až ve druhé fázi v září 2003.

První fáze konverze proběhla v červenci 2003, kdy byla Ústřední knihovna Filozofické fakulty zavřena a od 1.8.2003 byl zahájen zkušební provoz s novým systémem. Během zkušebního provozu byly odhaleny a napraveny některé nedostatky v nastavení systému, ale ne všechny, vzhledem k menší návštěvnosti knihovny a omezenému provozu v tomto prázdninovém období.

Skutečné problémy nastaly až se začátkem „ostrého“ provozu, který byl zahájen 1.9.2003. Bylo nutné školit uživatele v používání nového systému, knihovníci, především ve výpůjčním oddělení, si museli vytvořit nové pracovní návyky a postupy, všichni si museli zvyknout na grafické uživatelské rozhraní, problémy s nesprávným nastavením se musely řešit za provozu a rychle. Tato nepřijemná etapa trvala asi dva měsíce, než se systém tzv. „usadil“. Díky trpělivosti jak čtenářů, tak knihovníků se však podařilo vše zvládnout.

V současné době považujeme konverzi dat v Ústřední knihovně Filozofické fakulty za ukončenou a probíhá zde rutinní provoz systému Aleph. Dále proběhla konverze dat knihoven Fakulty informatiky a Fakulty sportovních studií a jejich přidání do systému Aleph, probíhá konverze dat Fakulty sociálních studií. Do konce roku 2004 se plánuje přechod většiny fakultních knihoven MU na systém Aleph.

Také se řeší propojení Alephu s informačním systémem univerzity, což umožní automaticky aktualizovat údaje o čtenářích, předávat údaje z knihovního systému do studijního informačního systému, apod.

Tyto činnosti již probíhají v kompetenci nového správce systému, který nastoupil v srpnu 2003.

Máme-li ve stručnosti shrnout, co nám nový knihovnický systém přinesl, musíme jmenovat především spolehlivost, robustnost a rozšiřitelnost databázového stroje ORACLE, nové funkce jako uživatelské účty v OPACu, které umožnily objednávání a rezervování dokumentů a prodlužování výpůjček přímo čtenáři, automatickou e-mailovou komunikaci se čtenáři a jejich přehled o výpůjčkách, objednávkách a pokutách. Dále nové možnosti pro knihovníky, především možnost sdílení a výměny záznamů jak v rámci univerzity, tak i navenek prostřednictvím formátu MARC21, nové funkce v modulech akvizice a správy seriálů. Správcům systému přinesl bohaté možnosti nastavení a možnost používat jazyk SQL pro přístup k administrativním datům (nikoliv však k bibliografickým).

Z těch horších vlastností jmenujme např. starou verzi komunikačního protokolu pro připojení zařízení pro samoobslužnou výpůjčku SelfCheck, která plně nevyužívá možností tohoto zařízení, pomalejší odezvu systému na operace, což nás vede k nutnosti investovat do posílení serveru, nedostupnost systému při výpadku metropolitní sítě, protože server je umístěn na Fakultě informatiky, a nutnost uzavřít databáze při údržbových akcích, které jsou velmi náročné na čas.

Závěrem je možno po devíti měsících provozu konstatovat, že nový systém celkem splnil naše očekávání a vyřešil naše problémy a že nám umožní poskytovat našim uživatelům knihovnické služby ve vyšší kvalitě - což je naším základním a dlouhodobým cílem.

MALÁ UČEBNICE PRÁVA

I. Autorské právo

Vendula Jabůrková

Čtete-li tento článek, mohu si být téměř sto procentně jistá, že patříte k čtenářům, jimž zdaleka nestačí domácí knihovna a jste „zákazníky“ tzv. knihovny veřejné.

Jistě víte, že si zde můžete půjčovat knihy, časopisy nebo noviny a že si zde dokonce můžete zhotovit fotokopii zajímavého článku, nějakého zaručeného receptu na zhubnutí či návodu, jak postavit zahradní domek za jeden měsíc. A to vše za menší roční poplatek (kupování knih by vás přece jen přišlo poněkud draž), spojený spíše s provozem knihovny a jejích služeb (neplatíte za půjčování knih) a poplatek za ono zhotovení fotokopie. Ale víte, co vše musí být právně ošetřeno a jak, abyste mohli využívat všech těchto knihovnických služeb?

Abych se dobrala toho, co má být předmětem mého článku, musím nejprve zabloudit trochu do minulosti. Byla to právě vynalézavost, smysl pro objevování i tvořivě zdokonalování již dosaženého, co možnosti a schopnosti člověka v průběhu dějin posouvalo dál. A právě schopnosti člověka, konkrétně jeho duševní schopnosti, umožnily přechod od jeskynních počátků k současné technické a technologické úrovni, jehož cílem bylo nejen dosažení nových technických prostředků a postupů, nových nástrojů a metod, ale také obohacení duševního života člověka. V této oblasti lidstvo definuje samo sebe prostřednictvím kulturní tvořivosti, která je - stejně jako v oblasti technické tvořivosti - výrazem duševních tvůrčích schopností, kterými je člověk

nadán a jež co do jejich výsledku lze označovat za duševní vlastnictví.

V oblasti právní ochrany se projevují snahy, jež směřují k vytvoření systému ochrany výsledků duševní tvůrčí činnosti (to jsou např. literární díla, hudební či výtvarná díla) a k motivaci daných jedinců či skupin, aby v této činnosti dále pokračovali (tzn. aby dále psali, skládali či malovali).

Schopnost vytvářet tyto tzv. nehmotné hodnoty však není dána všem ve stejné míře, rozsahu či zaměření. Z toho důvodu základním cílem všech právních systémů směřujících k regulaci vztahů v oblasti tvorby a užití výsledků tvůrčí činnosti je snaha o vytvoření rovných podmínek při nakládání s nehmotnými hodnotami. To znamená nastolení rovnovážných vztahů při materiální i morální stimulaci tvůrců na straně jedné a ve vytváření vhodného prostředí pro užití a přístup k výsledkům jejich činnosti na straně druhé.

Právě vytvoření podmínek pro zabezpečení možnosti tvorby i užití těchto duševních hodnot, pro výše zmíněnou stimulaci tvůrců a zabezpečenou pozici uživatelů je jedním ze základních úkolů práv na ochranu duševního vlastnictví. V českém právním řádu je součástí práv na ochranu duševního vlastnictví autorské právo, právní odvětví, jež je jedním z oněch garantů právní ochrany nehmotných hodnot a v jehož režimu se nyní budeme pohybovat.

Autorské právo, zjednodušeně řečeno, je souborem právních norem, které upravují vztahy vznikající při vytváření a společenském uplatnění autorských děl. A tímto souborem právních norem je autorský zákon (zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů).

Ustanovení § 2 autorského zákona vymezuje, co se rozumí autorským dílem, jež je tímto zákonem chráněno. Podle tohoto ustanovení musí takové dílo splňovat tři základní znaky:

1. musí se jednat o dílo umělecké či vědecké, tzn. že dílo musí být vnímatelné jako literární či jiné dílo umělecké anebo vědecké
2. musí být jedinečným výsledkem tvůrčí činnosti autora (základem tudíž musí být tvůrčí činnost jakožto činnost duševní)
3. musí být vyjádřené v jakékoli objektivně vnímatelné podobě, nezávisle na tom, zda trvale či dočasně.

A to vše nezávisle na rozsahu díla, účelu, či významu, tj. bez jakékoli relevance času, rozsahu, účelu i významu.

Již z toho ustanovení je zřejmé základní dělení autorských děl, a to na díla umělecká a vědecká. Tyto kategorie zahrnují zejména díla slovesná (vyjádřená řečí nebo písmem), díla hudební, dramatická, hudebně dramatická, choreografická (včetně pantomimických děl), díla fotografická i díla vyjádřená způsobem podobným fotografii, díla audiovizuální, výtvarná (zahrnující díla architektonická, urbanistická i díla užitého umění) a kartografická. Dílem se dále rozumí také počítačové programy, díla vzniklá tvůrčím zpracováním jiného díla, včetně překladu díla do jiného jazyka, splňují-li tři základní pojmové znaky autorského díla (viz výše), a rovněž díla souborná, jimiž se rozumí sborníky (časopisy, encyklopedie, antologie, pásma či výstavy), jakožto soubory nezávislých děl nebo jiných prvků. U posledně jmenovaných je možné jedinečnost výsledku tvůrčí činnosti nalézt ve způsobu výběru nebo v uspořádání obsahu.

Obsahem práva autorského, jako práva k dílu, jsou výlučná práva osobnostní:

- právo autora na zveřejnění díla,
 - právo osobovat si autorství,
 - právo na nedotknutelnost díla,
 - postmortální (posmrtná) ochrana díla,
- a výlučná práva majetková:
- právo dílo užít a nechat užít,
 - právo na odměnu při opětném prodeji originálu díla uměleckého,
 - právo na odměnu v souvislosti s rozmnožováním díla pro osobní potřebu,
- přičemž právo dílo užít zahrnuje zejména
- právo autora na přístup k dílu mezi právy majetkovými,
 - právo autora na rozmnožení díla,
 - právo na rozšiřování originálu nebo rozmnoženiny díla,
 - právo na pronájem originálu nebo rozmnoženiny díla,
 - právo na půjčování originálu nebo rozmnoženiny díla,
 - právo na vystavování originálu nebo rozmnoženiny díla,
 - právo na sdělování díla veřejnosti.

Do těchto práv není dovoleno zasahovat jinak, než způsobem, jaký stanoví autorský zákon. Tak je dovoleno každému užít dílo či zhotovit si např. rozmnoženinu díla pro osobní potřebu (tzn. osobní potřebu fyzické osoby, k účelům, které nejsou, přímo ani nepřímo, komerční), a to i bez výslovně uděleného oprávnění autorem. Dále je možné dílo užít, pokud je takzvaně volně - osobnostní práva trvají jen po dobu autorova života a s jeho smrtí zanikají, majetková práva přecházejí na dědice

- trvají po dobu autorova života a po jeho smrti ještě dalších 70 let (s určitými výjimkami a specifiky počátku běhu této doby). A právě po uplynutí této doby se stává dílo volným a může být bez dalšího volně užíváno.

Tímto se dostávám k tomu, co bude čtenáře nejvíce zajímat, neboť je to úzce spojeno právě s půjčováním publikací ve veřejné knihovně a s možností zhotovení již dříve zmíněných fotokopíí.

Jak jsem zmínila výše, autor má právo dílo užít a nechat užít. Právo dílo nechat užít se projevuje především v jeho možnosti poskytnout je na základě licenční smlouvy jinému k užívání. Autorský zákon však vedle licenční smlouvy, na jejímž základě vzniká tzv. smluvní licence, upravuje i možnost získání tzv. bezúplatné zákonné licence.

Taková licence je podle ustanovení § 37 a § 38 autorského zákona poskytnuta i knihovnám. První zmíněné ustanovení ve svém prvním odstavci stanoví, že „*do práva autorského nezasahuje knihovna, archiv a jiné nevýdělečné školské, vzdělávací a kulturní zařízení, zhotoví-li rozmnoženinu díla pro své archivní a konzervační účely.*“ To znamená, že vedle dalších institucí je i knihovna oprávněna učinit si tzv. rozmnoženinu díla, např. pro případ, že by se v budoucnu s dílem, jež mají ve své dispozici, něco stalo.

Druhé ustanovení, tj. ustanovení § 38, opravňuje osoby uvedené v předešlém ustanovení (tedy knihovny, archivy a jiná nevýdělečná školská, vzdělávací a kulturní zařízení) k půjčování originálů či rozmnoženin vydaných děl.

Jelikož se jedná o bezúplatnou licenci, neplatí žádná z těchto institucí autorovi žádný poplatek za užití jeho díla. Pokud zůstaneme pouze v knihovně, jedná se o to, že knihovna zaplatí pouze cenu knihy,

kteřou koupí (pokud ji ovšem nedostane darem od samotného autora či od někoho jiného, což také není ničím neobvyklým) a přitom je zajištěno, že ono literární dílo (ačkoli se např. jedná pouze o jeden jediný exemplář) se dostane k co největšímu okruhu čtenářů. Takovým způsobem je autorovi poskytnuto jisté zadostiučinění, neboť jedná-li se např. o začínajícího autora, je velmi pravděpodobné, že spíše si jeho knihu čtenář raději půjčí v knihovně, než si ji koupí, aby posléze zjistil, že se mu styl toho kterého autora nelíbí. Takovým způsobem sice „šidíme“ autora o jeho výdělek (podle nakladatelských smluv má autor většinou nárok na určitá procenta z prodeje knih), ale o ten snad autorům nejde více než o to, aby se jejich díla četla.

Vedle práva dílo užít byla zmíněna ještě dvě další práva autora - práva na zákonnou odměnu. Já bych se ráda věnovala jen jedné z těchto odměn, té, která také svým způsobem souvisí s jistými knihovnickými službami, a to odměně v souvislosti s rozmnožováním díla pro osobní potřebu.

Zhotovováním rozmnoženin díla pro osobní potřebu, především tzv. kopírováním tiskovin, popř. rozmnožováním zvukových nebo zvukově obrazových záznamů, vzniká autorovi díla neospravedlnitelná újma (podobně jako při bezúplatné zákonné licenci). Proto bylo do autorského zákona zahrnuto právo autora na jakousi paušalizovanou náhradu ušlé odměny autora, jež je vybírána od výrobců či dovozců přístrojů k zhotovování tiskových rozmnoženin, popř. poskytovatelů kopírovacích služeb (zákon hovoří o poskytovateli rozmnožovacích služeb za úplatu), pokud se jedná o tiskové rozmnoženiny, přičemž za takového poskytovatele se rozumí i ten, kdo za úplatu zpřístupní přístroj pro zhotove-

ní takových rozmnoženin. Výši této odměny stanoví sazebník, jenž je přílohou k autorskému zákonu, a to tak, že uvedení poskytovatelé jsou povinni odvádět 10 haléřů za každou černobílou a 20 haléřů za každou barevnou tiskovou rozmnoženinu.

U rozmnožování zvukových či zvukově obrazových záznamů (tzn. u kopírování audiokazet, kompaktních disků či videokazet) je odměna vybírána od výrobců či dovozců přístrojů k zhotovení takových rozmnoženin, popř. od výrobců či dovozců nenahraných nosičů zvukových a zvukově obrazových záznamů (těmito nosiči se rozumí „čisté“ audiokazety, kompaktní disky či videokazety). Výše odměny je stanovena rovněž sazebníkem v příloze k autorskému zákonu, a to v závislosti na druhu přístroje procentuální částkou (1,5%, 3%, popř. 4% z prodejní ceny prodaných přístrojů).

Nárok na podobnou odměnu má vedle autora díla také nakladatel díla, ten však pouze po dobu 50 let od vydání díla. Toto právo nakladatele je jedním z tzv. práv souvisejících s právem autorským a nakladatel je autorským zákonem chráněn v podstatě ze stejných důvodů jako autor díla - kopírování brání odbytu a tato odměna je jakousi náhradou za ušlý zisk. Rozdíl bych viděla v tom, že autor, jak už jsem se vyjádřila výše, snad píše z jiných důvodů, než proto, aby „shrábnul odměnu“, zatímco nakladatel vydává knihy především proto, aby vydělal, aby měl zisk. I když i ten by měl mít jisté vznešené důvody, jakým je např. šíření osvěty...

A jak se taková odměna autorovi a nakladateli odvádí? Popravdě musím přiznat, že nevím, zda to funguje přesně podle mých představ, založených „pouze“ na studiu autorského zákona, ale jelikož se jedná o zákonnou úpravu, pak by se měla shodovat se skutečností.

Autorský zákon upravuje institut tzv. kolektivní správy práv. Účelem tohoto institutu je především kolektivní uplatňování a kolektivní ochrana majetkových práv autorských a majetkových práv souvisejících s právem autorským a umožnění zpřístupňování těchto práv veřejnosti. Abych to nějak jednoduše ozřejmila, mohla bych použít známou proklamaci „V jednotě je síla,“ ta říká vše.

Mezi práva povinně kolektivně spravovaná patří právě i právo na odměnu za zhotovení rozmnoženiny díla pro osobní potřebu. Tudíž je to právě kolektivní správce, kdo vybírá jednou za rok odměny od poskytovatelů kopírovacích služeb (u výrobců a dovozců přístrojů pro zhotovování rozmnoženin dvakrát za rok) a následně je rozděluje mezi autory a nakladatele, popř. výkonné umělce, či výrobce zvukově obrazových záznamů děl.

Tak se každému dostane, co jeho jest. Nikdo nepřijde zkrátka, neboť výrobci a dovozci s vybranou částkou zřejmě počítají, tudíž ji v důsledku zaplatí ten, kdo si koupí onu „čistou“ audiokazetu, či přístroj sloužící k nahrávání. Stejně tak kopírovací centra si onen desetník či dvacetník, pochopitelně, připočtou k ceně za jednu zhotovenou kopii, kterou vybírají od svých zákazníků. A my, zákazníci, si můžeme užívat autorská díla mnohem levněji, než co by nás stála jejich koupě, a oné drobné přírážky k ceně si ani nevšimneme.

Literatura:

Knappová, Marta - Švestka, Jiří a kol.: *Občanské právo hmotné, sv. III. Praha, ASPI Publishing 2002.*

Telec, Ivo - Tůma, Pavel: *Přehled práva duševního vlastnictví v České republice. Právní rádce č. 2/ 2004, Příloha, str. I-XIV.*

Autorský zákon a předpisy související Praha, Linde 2002.

MEDAILON

NA CESTĚ K TĚM, KTERÍ MĚ PŘEDEŠLI

(Vlastimil Artur Polák)

Ivo Vysoudil

Píši

*Pod vagóny
duní kola.*

Píši.

*Pero se mi
v ruce chvěje.*

Píši.

*Život ubihá
Jak země v dál.*

Píši.

*Bohat nejsem,
Pokdy jsem nemíval.
Píši.*

*Láska ženy?
Býval jsem opodál.
Píši.*

*Žádný přítel,
Který by při mně stál.
Píši.*

*Tisíce písní,
Žádná kniha v tisku.
Píši.*

*Až mě jednou
pohřbí v písku.
A já se ztiším.*

(z němčiny přeložil Václav Burian)

Když se řekne německy píšící autor židovského původu, mnohým se vybaví především ona slavná jména pražských velikánů, kterými byli kupříkladu Franz Kafka, Max Brod či Gustav Meyrink nebo Franz Werfel. Méně jsou již známi němečtí autoři působící na území Moravy. Jedním z těch, kteří do povědomí širší veřejnosti zatím mnoho nepronikli, je i Vlastimil Artur Polák.

Žil v letech 1914 - 1990. Byl posledním německy píšícím autorem v českých zemích. Svůj život prožil v rodném Úsově a posléze v milované Olomouci. Věnoval se převážně poezii. V mládí psal balady, milostné a příležitostné básně, z nichž některé byly otištěny v lokálních denících. Svou tvorbu vztahu-

jící se k období okupace shrnul do cyklu *Staadt der schwarzen Tor* (Město černých bran). Kniha obsahuje více než 200 básní a žánrově zahrnuje široký okruh, počínaje dokumentárními verši, lyrickými portréty, bojovnými písněmi, dále přes ódy, elegie, hymny a konče ukolébavkami, baladickými příběhy, legendami či polemickými satirami. Zlomem osobních reflexí obsahuje sbírka *Die grose Einsamkeit* (Velké osamění), která jako jediná vyšla roku 1975 ve Vídni knižně. Milostná a příležitostná poezie je zahrnuta do sbírek *Mädchensommer* (Dívčí léto), *Veronika*, *Die Geschichte einer Liebe* (Historie jedné lásky).

Jediná kniha, kterou mají k dispozici čeští čtenáři a kterou vydalo v roce 1996 olomoucké nakladatelství Votobia, nese název *Bílá paní z ghetta*. Reprezentuje jinou oblast Polákovy tvorby - vypráví v ní staré židovské pověsti, jak je v dětství slyšel v rodném Úsově - Asjvě.

Židovský hřbitov v Úsově, 30. léta, foto PÚ Brno

Rozhovor v noci

-Mámo, kdy přestane bída a hlad?

„Až otevřou se brány ghetta, dítě...“

-Mámo, kdy se otevřou brány ghetta?

„Až každý člověk bude mít druhého rád...“

-Mámo, kdy to bude, kdy?

„Nikdy, mé dítě, a ghetto zůstane v nás...“

-Brány ghetta jsou branami k srdci?

„Ach, dítě moje, nám nepřisluší tak se ptát.“

(anonym, zapsal V. A. Polák, přeložila O. Poláková)

Vlastimil Artur Polák se narodil 3. dubna právě v Úsově jako syn advokáta JUDr. Julia Pollaka. Jeho předkové z otcovy strany byli rabíni a soudcové, přišli ze Španěl přes Německo a Polsko, z matčiny strany pak vznešení sefardové z Nizozemska. Staré židovské osídlení v Úsově, mající své kořeny sahající až hluboko do středověku, se už v josefínské době přiklonilo ke kultuře německé. A tak malý Artur získává základní vzdělání právě na škole německé. Posléze studuje dvouletou německou obchodní školu, po níž je zaměstnán jako účetní olomoucké obchodní firmy. Artur Polák se toužil věnovat novinářskému povolání se zaměřením především na divadelní a literární kritiku. Ovšem jeho úmysly byly přehlušeny duněním obrněných vozů, hřmotem ničivých bomb a jinými válečnými hrůzami.

Po nacistické okupaci Československa je nasazen na nucené práce až do roku 1944, kdy je internován do sběrného tábora Hagibor v Praze. Ten je však nedlouho poté vystřídán koncentračním táborem Terezín.

Válka sice skončila, nastal lepší čas, mírový, kdy národ netrpěl v okovech nacistické hrůzovlády, ne však o mnoho příznivější pro samotného Poláka. Ten jako by byl i nadále pronásledován jistou rasovou diskriminací. Pro německo-židovského spisovatele se nenašlo žádné vhodné pracovní místo, a tak je až do své penze zaměstnán na dráze. Nesmí však zastávat žádné úřednické místo, je pouze dělníkem a poté průvodčím.

Po návratu z Terezína publikuje jen sporadicky. Knižně vyšla pouze jediná básnická sbírka. Časopisecky pak přispívá zejména do periodik Židovská ročenka, Zprávy spolku českých bibliofilů a do vlastivědného sborníku s názvem Severní Morava v Šumperku. Právě zde vycházejí jeho pověsti z židovského ghetta, tvořící základ knihy Bílá paní z ghetta. Jak sám Polák uvádí v rozhovoru s Václavem Burianem pro Hanácké noviny týden před autorovou smrtí: *„Má tvorba má do jisté míry deníkový charakter. Vždycky mne také zajímaly historické paralely - tedy to, co je přes všechny proměny v dějinách věčné. V první polovině sedmdesátých let jsem začal psát pověsti ze židovské obce v rodném Úsově, jak mi je kdysi vyprávěl můj otec JUDr. Julius de Avalos Pollak a má staříčká teta. K psaní mě přiměl docent Ludvík Václavek, nynější děkan filosofické fakulty, který neustále zdůrazňoval: „Když je nenapišete vy, kdo jiný to může udělat?“ Byl jedním z těch vzácných lidí, kteří mou tvorbu sledovali se zájmem, a v jeho přátelských slovech jsem často nalézal dobrou radu a pak i potrození, že jsem snad zoolil*

správnou cestu - lidsky i umělecky. A tak jsem se pustil do psaní pověstí z mé starobylé a strašným způsobem zaniklé úsovské židovské obce.“

Byl to právě Ludvík Václavek, kdo se snažil upozornit na kvalitu a sílu Polákovy tvorby, ovlivněnou především hrůznými válečnými prožitky. Zdá se však, jako by jeho trýzním nemělo být nikdy konce. V sedmdesátých letech, kdy se poprvé Václavek snaží na Poláka upozornit, je napaden jakýmsi nesnášenlivým, ovšem ideologicky smýšlejícím pisálkem, jenž Polákovi vytýká především tři hlavní „prohřešky“. Prvním, snad nejvíce paradoxním, byl fakt, že autor přežil koncentrační tábor. „Jak je to možné,“ ptá se onen demagog, „vždyť tolik jiných soudruhů tam zahynulo!“ Druhým proviněním byl fakt, že Polák se nikdy za svého života nenaučil pořádně česky. Němčina byla jeho jazykem rodným, německy se mluvilo v jeho dětství doma v rodině i poté ve škole. Němčina je jazykem jeho hluboce zakořeněné kultury. Sám vyhledával jakoukoli možnost vést rozhovor v němčině, a jak by tedy mohl psát jazykem jiným než tím, který ovládal nejlépe? A konečně třetím, pro tehdejší dobu nejvýraznějším prohřeškem bylo, že Polákovy básně byly tak pramálo bojovné! Díky tomu všemu tedy nepatřil mezi tvůrce systemizované, uznávané, a tím pádem i vydávané. Mnoho lidí, kteří jej znali a denodenně jej potkávali v ulicích, vůbec netušili, že tento člověk je autorem mnoha básní a krátkých prozaických děl na pomezí pověstí a legend. Přesto byl v Olomouci postavou oblíbenou a známou. Byl milovníkem knih a častým návštěvníkem antikvariátu. Miloval poezii Jaroslava Seiferta, Jaroslava Vrchlického a mnoha dalších českých autorů.

Volání z temnoty*Včera*

*něco podivného se stalo
Seděl jsem
před amfórou z křišťálu
Jak zlomený červený plamen
slunce v křišťálu plálo*

V záchvěvu

*červený příkrý plamen
předtuchou
smyslem mě klame
Slunce zlomené ve skle
rudý oheň tajemně plane*

Vzplane

*oheň týž ve mně
pozdrav vzdálené země jasné
se sluncem současně zanikne
až všechno světlo ve tmě
ztlumí se zapadne zhasne*

Zítřka -

*- jen předtucha hodinu zná -
srdce se hluboce zachvívá*

Zítřka -

*před rozbitým křišťálem
popel když popel zavolá*

(z němčiny přeložila Olga Poláková)

Je těžké charakterizovat Polákovu tvorbu. V jeho poezii lze vystopovat odkaz k slavnému německému romantismu či bohaté ovlivnění impresionismem. Básně jsou svěbytným lyrickým hlasem básníka nitra. Jeho duše se snaží upozornit, apelovat. Verše jsou naplněny notnou dávkou expresivity. Vyvolávají znepokojující pocity. Vycházejí z chmurnosti básníka „prožitého“ a symbolicky též z tragičnosti osudů celé židovské komunity. Avšak přeci jen je někdy nadvláda temnoty vystřídána třpytivými slunečními paprsky. Ony motivické prvky judaismu s sebou nenesou jen trýznivé stopy minulosti. Naopak často představují něco vzdáleného, starého a vznešeného. Mohou být též tajemné, záhadné i edukativního rázu. Poláková poezie je tedy také často idylická či poetická, hlavně tehdy, když nám popisuje bohatou historii židů, když vypravuje staré židovské legendy. Přesto si však Polák zachovává svou svěbytnou formu výpovědi, vybudovanou mnoha a mnoha znalostmi a zkušenostmi.

Polákovy pověsti z rodné Asjvy - Úsova jsou velmi krátkými epickými útvary, často na pomezí fiktivního vyprávění a populárně naučné prózy. Sám autor je vypravěčem, jenž popisuje bohatost a slávu Asjvy a jejích obyvatel, jindy vypráví tragické příběhy s historickým jádrem. Příběhy neoplývají epickou šíří, vyznívají jako příběhy vyprávěné ústním podáním, bez literárního pozadí. O to více může též vyniknout kulturně historický význam, konkrétní historické události, či mezi řádky ukryté mýtické kontinuum. Nacházíme tu pověsti o prvních židech příšlých do Úsova ve 13. století, jejich obvinění z rituální vraždy, o zavraždění lichváře Šaltiel, pověst o starém židovském úsovském hřbitově. Často pak v pověstech vítězí dobro a nadlidská i lidská duchovní síla nad zlem,

obyčejně prostřednictvím zázraku. Tak je poražen vlkodlak nebo překonáno falešné obvinění, tak je spasen nešťastný poutník Ahasver nebo poslední příslušník sekty „skopců“ v Úsově. Příběhy mají náplň tragickou (zánik hřbitovů, ghetta, pronásledování), didaktickou (rouhání se na hřbitově - smrt) a neméně často i komickou (židovský humor).

Pohled na židovskou synagogu v Úsově, foto PÚBrno

Tíživý sen

*Přemýšlel jsem
o tom, proč se tak stalo,
proč jako jediný
jsem takto vyloučen,
proč mě tak děsivě tíží
i samotný sen.*

*Osamoceně má cesta vede
nekonečnými hřbitovy.
Netluče již
na hřbitovech
srdce života: láska,
láska a opět láska.*

(z němčiny přeložila Olga Poláková)

Jednou z duchovních oblastí, která nutí Poláka básnit, je podle Bedřicha Václavka touha stále znovu ztvárňovat myšlenku spásy. Náboženská reflexivita, spontánní porozumění pro chasidismus v duchu Martina Bubera, sepjatost se světem víry, zároveň však i romantické nadšení pro postavy židovské minulosti, jež se staly legendárními. Bludná a trnitá cesta životem se pro Ahasvera - Poláka končí v Olomouci, 9. března 1990. Na náhrobním kameni má vytesána slova, která tak často opakoval: „*Am Weg zu denen, die mir vorgegangen - Na cestě k těm, kteří mě předešli.*“

Polák, Vlastimil Artur: Bílá paní z ghetta. Olomouc, Votobia 1996. 106 s.

RECENZE

ROMÁN JAKO MATEMATICKÝ
SYMBOL TVOŘENÍ

František Všetička: Kroky Kalliopé.

O kompoziční poetice české prózy čtyřicátých let
20. století

Helena Veličková

Zkoumat literární výtvořiny jako teoretik a kritik, to znamená především dozrát k vlastnímu úhlu pohledu, jakému osobitému optickému přístroji, pod kterým se zvýrazní ty kontury zkoumaného díla, o nichž právě dotyčný literární vědec může říci nejvíce a skrze něž umí nejlépe pochopit a vyložit dílo jako celek. Jeho úhel pohledu pak bývá odborníky zařazován do spektra literárně-teoretických směrů, označován například jako strukturalismus, ruská formální škola a podobně. Optika Františka Všetičky, tak jak se projevuje v knize Kroky Kalliopé, je však nastavená na světelné paprsky vycházející nejen ze znalosti literární teorie a historie, ale je silně poznamenaná i zkušeností beletristy.

Autor jako by především vycházel z přesvědčení, že „umělecká fantazie je mnohdy (nebo často) nad přímé poznání zážitkové.“ (s. 27) Tento názor je v kontextu knihy narážkou na fakt, že spisovatel Františku Křelinovi se v linii jeho historických próz podařilo dosáhnout nejvýše v románu z jihoamerického prostředí, které osobně nikdy nepoznal a za okupace ani poznat nemohl. V citované větě je obsažena zkušenost určité kvality poznání, která přichází jinými cestami než smyslovými. Takové poznání možná je výsadou umělců, ale možná jako

ono „déja-vu“ ho může zažít občas každý. Pohled strukturalistické literární vědy jde ještě dál - hledá analogické metody intuitivního poznání v přírodních vědách, které jsou známy vysokou exaktností a logikou. Mezi nimi má privilegované postavení matematika - v jejich vzorcích, rovnicích, řadách a modelech je vyjádřen jakýsi abstraktní prázeklad, pra-tvar, pra-forma, která se stává viditelnou a smysluplnou, až když je aplikována na konkrétní matematické, fyzikální, chemické a jiné veličiny. Podobně strukturalistická estetika hledá v umění jakési prvotní, autonomní formální zákonitosti nebo vzorce, archetypy, něco jako osy krystalů, podle nichž se pak umělci pod rukama formují myšlenky, charakteristiky postav, syžet, architektura i kompozice díla, podobně jako na spekulativní, nehmotnou krystalickou mřížku se nabaluje zárodečná materie ve výsledný drahokam. Takový proces tvoření jistě v sobě skrývá i něco tajemného, magického nebo mystického. Byli si toho vědomi ti, kteří umělecká díla tvořili, a vnímají to samozřejmě i mnozí, kdo se literární tvorbou zabývají na teoretické úrovni. Autor knihy Kroky Kalliopé jako by skrze architekturu prózy chtěl uchopit matematickou architekturu světa.

Dílo, vydané olomouckým nakladatelstvím Votobia v r. 2003, má název veskrze symbolický: Kalliopé, múza epického básnictví, je zmíněným spekulativním hybatelem, který postupnými kroky v čase přivedl na svět žánr románu. První část knihy líčí čtyřicátá léta 20. století v českých zemích jako společensky mimořádně složitou dekádu, zahrnující okupaci, krátké období svobody a období stalinské verze socialismu. Na rozbořech jednotlivých, převážně románových děl jsou čtivou formou postupně

uváděny v život prvky matematiky a geometrie, které se nejvíce promítly do jejich tvarů. Umělecké dílo jistě nelze chápat jenom jako rafinovanou skladebnou strukturu jakýchsi matematických prvků a F. Všeticka se ani netají tím, že za pozoruhodnou matematickou architektonikou dobových románů se skrývá neméně pozoruhodná, svou determinací až znepokojující logika objektivního vývoje událostí, které prožívala česká společnost a které se v určitých letech určitými formami promítaly do krásné literatury, protože snad ani nemohly jinak. Nachází překvapivé souvislosti ve skrytých i zjevných číselných údajích (V. Neff: Třináctá komnata), zejména ho upoutávají opakující se dvojice, trojice, čtveřice a pětice prvků, například postav (Poláček: Bylo nás pět) nebo událostí (F. Kubka: Karlštejnské vigilie).

Ostatně není jediný: „Rozšíření numerických principů je umožněno tím, že řada spisovatelů věří v magii určitých čísel. I. Bunin považoval čísla sedm, devět a jedenáct za čísla magická - proto také jeho knížka obsahovala devět povídek. P. Valéry šel v tomto směru ještě dál a prohlásil, že všechna umění jsou dcerami čísla.“ (s. 170)

„V souvislosti s geometrickými principy nelze nepřipomenout Macharova závažná slova...: „Musím říci, že třeba jsem nebyl vynikajícím počtářem během studií - stala se v oktávě matematika a geometrie jedním z mých nejrespektovanějších

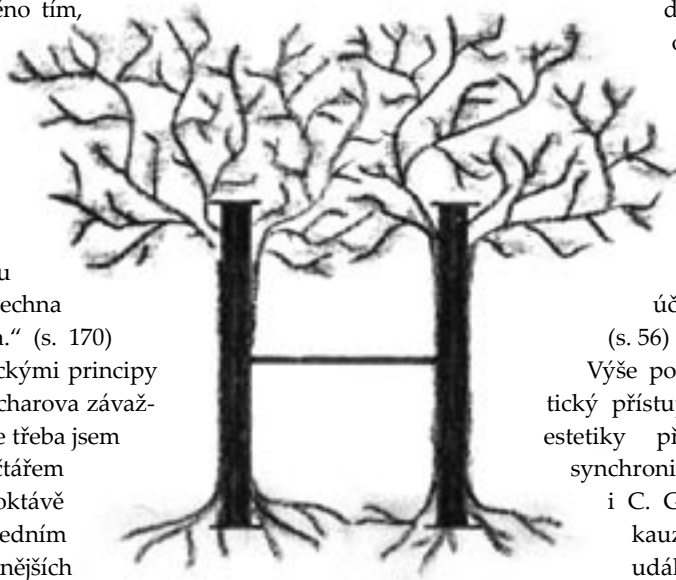
a nejmilejších předmětů. Geometrii spatřuji i ve vlastní kompozici básní - tak třeba některé jsou komponovány v podobě kruhu, hyperboly, elipsy apod. Matematika je jediná pevná pravda, a proto si jí nesmírně vážím.“ (s. 171)

Ve struktuře uměleckého díla však se podle F. Všeticky uskutečňují i podstatně složitější logické a matematické postupy. Příkladem je anticipace - syžetový prvek, který předjímá budoucí události. Ačkoliv „anticipační příběh je co do výskytu vysloveně sporadická záležitost“ (s. 56), v případě Řezáčova Černého světla, Nezvalovy Manon Lescaut a Havlíčková Helimadoe se realizoval hned u tří autorů ve stejné době (v 2. roce okupace). Taková časová shoda signalizuje, „jak se jisté tvárné postupy ve spojitosti s dobou zaktualizovaly. Tento jev má ovšem i širší společenskou platnost:

doba na začátku okupace byla předpověďmi doslova nabita, slovesnost jako společenský jev tyto podněty přejímala a v jiné sféře za poněkud jiným účelem realizovala.“

(s. 56)

Výše popsaný synchronistický přístup strukturalistické estetiky připomíná princip synchronicity, o jakém psal i C. G. Jung. Jde o nekauzální jev, kdy se události podobně for-

mované nebo se stejným motivem dějí ve stejnou nebo nápadně blízkou dobu, aniž by měly jakoukoliv jinou souvislost než tu časovou. Napohled v tom tušíme něco mysteriózního a pojetí F.Všetičky se mystickému chápání takových jevů v zásadě nevyhýbá. Avšak matematický model tzv. řad, které zřejmě patří u F. Všetičky k nejoblíbenějším, protože nejnázornějším, má stejný princip: na počátku je vzorec, podle něhož lze vypočítat kterýkoliv člen matematické řady. Znamená to, že známe-li vzorec, můžeme předvídat, jaký prvek v kterém místě do řady vstoupí. Převedeme-li tentýž vzorec na úroveň času a porozumíme-li zčásti i onomu tajemnému, snad „umělecky pochopitelnému“ způsobu realizace, stává se z původně ryze matematického vzorce jakýsi symbol aktu Tvoření. Můžeme pak více či méně anticipovat, předvídat nejen jak se vyvine událost v románu nebo myšlenková konstrukce románu nebo jak budou jednat postavy zúčastněné na koncepci díla, ale můžeme skrze to vše dokonce předvídat, jak se vyvine doba, v níž dílo vzniklo, jaké šťastné či nešťastné události nám signalizují dobové symboly a znamení. Abstraktní základ, chcete-li matematický model, podle něž se pohybuje svět i podle něž vzniká umělecké dílo, se totiž ve stejnou dobu projevuje stejným nebo velice podobným způsobem.

Zájem o téma anticipace a o predikci událostí je ve Všetičkově knize tak nápadný, že sotva lze pochybovat o jeho osobní motivaci. Kdo by však netoužil aspoň občas vědět, co se přinejmenším v jeho životě stane a proč se to má stát? Téměř každý občas něco tuší, předvídá a nemá k tomu logické odůvodnění, a tak je nakonec sám poněkud překvapen, když se jeho tušení naplní. Mívá však i pocit uspokojení, že

jeho myšlenky se ubírají přirozenými a zákonitými cestami, čili že jsou v souladu s jakýmsi řádem, tvarem, kompozičním nebo jinak tvůrčím schématem určeným nějakým vyšším původcem, nežli je lidská vůle a vědomí.

Kromě matematických prvků, jejichž symbolika prorůstá uměleckou kompozicí, je to prostor a čas, co ve Všetičkově pojetí nejvíce určuje formu nejen prózy 40. let, ale krásné literatury vůbec. Mystérium prostoru se zvlášť silně projevuje v románech s tajemnou zápletkou (J. Foglar: Záhada hlavolamu), ale i tam, kde například v kostele nalézáme symbolické tvary kruhu a půlkruhu, kde se světlo mění v tajemnou zář a podobně. Prostor může být i docela prozaický - uzavřený a pak zase otevřený jako v Jirotkově Saturninovi, kde se tak rozměr obydlí rozšiřuje o rozměr volné přírody, ozdravný, uvolňující i přinášející nová dramata.

Čas má několik strukturálních podob: Nejobvyklejší, ale i nejvíce plný mystiky je horální čas - určité hodiny jsou šťastné nebo nešťastné (půlnoc, hodina rybích hvězd těsně před svítáním - K. Schulz: Kámen a bolest; šestá a osmá hodina večerní - V. Řezáč: Svědek). Do času se prolíná matematický princip, například v určitou hodinu se odehrají 3 nešťastné události najednou (V. Neff: Třináctá komnata), což souvisí s další podivnou pravdou, že „Smrt chce mít vždycky troje vystoupení“ (s. 86, E. Bass: Cirkus Humberto). Prostřednictvím tří Sudiček (M. Součková: Odkaz) je téma času povýšeno na téma Osudu, ostatně propojení činu jedné postavy s životem a vývojem druhých postav je projevem právě oné determinace, která je skryta v matematických řadách a transformačních rovnicích.

1. část knihy je tedy převážně analytická, jde o literárně-kritické rozbory významných prozaických děl 40. let. Z ní téměř organicky vyrůstá poněkud kratší 2. část o kompoziční výstavbě, věnovaná teorii architektoniky a kompozičních principů. Má podobu jakési malé encyklopedie, kde jsou seřazeny, velice názorně a logicky popsány pojmy jako například kruhový princip, eliptický princip, postavy jako dvojník, monagonista, žena-sfinga, stavebné exponenty jako titul díla, zarámování, introdukce a finále a další. Můžeme říci, že v této části knihy zazářila zkušenost F. Všetického jako docenta Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Jeho umění vysvětlit i vysoce abstraktní pojmy kompoziční poetiky, a to logicky, neobyčejně přístupně a s názornými příklady, aniž by cokoliv slevil z odborné přesnosti, se ostatně projevilo už dříve, když s Liborem Paverou vydal *Lexikon literárních pojmů* (Olomouc, Nakladatelství Olomouc 2002).

Přestože *Kroky Kalliopé* se ubírají cestami literární kritiky a teorie, analyzovaná literární díla 40. let jsou předvedena živě v hojných citacích a připomínkách děje, které dávají neobeznámenému čtenáři tušit jejich základní obrysy. Mnohé kapitoly jistě usnadní čtenáři při následné četbě proniknout hlouběji do smyslu románu. Tím nemíníme jen společenský smysl románového tématu nebo to, co nazýváme obecně myšlenkou díla, nýbrž právě onen tušený vyšší smysl symboliky díla. Přínos Všetického knihy je bezesporu literárněvědně-pedagogický: dokáže navodit ve čtenáři myšlenkové postupy, které mu umožní pochopit více rovin, v nichž se umělecké dílo realizuje, i najít nové úhly pohledu na vše, co se v knize děje (děj, postavy,

vyřčené i nevyřčené narážky, prostředí, rekvizity atd.). Ostatně původní smysl literární kritiky spočívá právě v tom, umožnit inteligentnímu čtenáři, aby si s knihou v ruce dopřál co nejmnohostrannější zážitek z četby a odnesl si nejen pocit zážitku téměř dobrodružného, ale i obnažujícího aspoň kousek onoho záhadného strukturálního útvaru, kterému většinou říkáme prostě život.

Všeticka, František: Kroky Kalliopé: O kompoziční poetice české prózy čtyřicátých let 20. století. Olomouc, Votobia 2003. 283 s.

Všeticka, František - Pavera, Libor: Lexikon literárních pojmů. Olomouc, Nakladatelství Olomouc s.r.o. 2002. 422 s.

NAŠI (SUDETO)NĚMEČTÍ SPISOVATELÉ ČETLI V OLOMOUCI

Ingeborg Fialová-Fürstová

Když se řekne slovo sudetoněmecký, představí si většina české veřejnosti rázující bílé podkolenky a bavorský tralaláček zdobený kančími štětina-
mi, jak národu tradováno v populárních lekcích němčiny „Alles Gute“. Část veřejnosti s větší či menší mírou antipatie pomyslí na pravidelné sjezdy sudetoněmeckého landsmanšaftu, část vzpomene na opuštěné Sudety a část se snad i zastydí. Co si představí čeští politici, je možná lépe si nepředstavovat. Co si představil děkan Filozofické fakulty UP v Olomouci, historik Ivo Barteček, když vpoledne dne 15. 4. 2004 zahajoval v aule literárněvědnou konferenci „Erinnerungsraum Böhmen, Mähren, Österreichisch-Schlesien“ (Čechy, Morava, Slezsko - prostor ke vzpomínání), lze naopak opsat slovy „nadrárodní tolerance“, neboť před bustou moravského historika Františka Palackého připomněl jiného historika 19. století, Christina D'Elverta, jenž - francouzsko-německého původu - psal své historiografické spisy o Moravě německy. Právě toleranci vyzdvihl Barteček jako spojovník olomouckého setkání a podtrhl tak deklarovanou snahu organizátorů „snažit se otevřenou, nepředpojatou, vědecky podloženou a seriózní diskusí přispět - v období evropské integrace - k vyjasnění a pročištění dosud neuralgických bodů česko-německých vztahů“.

Ve svém úvodním referátu poté nadační profesor Spolkové republiky Německo, Jörg Krappmann (který byl vedle pořádajícího Centra pro výzkum moravské německé literatury na katedře germanis-

tiny FF UP spoluorganizátorem setkání), literárně-historicky doložil souvislosti a vývojové linie německy psané literatury z Moravy a Čech, vyvracel vžitě mýty o ostré dělicí linii mezi tzv. literaturou pražskou a literaturou (sudetské) provincie, poukázal na ideologicky zkreslující tendence literární historiografie při zacházení s pojmem „sudetoněmecká literatura“.

Ještě v pátek dopoledne se setkání vyvíjelo jako každá jiná mezinárodní vědecká konference, jichž Centrum za sedm let své existence pořádalo již dvanáct: byly předneseny další tři příspěvky z oblasti věd historických a literárně-historických:

Tak referát Tomáše Staňka, specialisty v oblasti odsunu a perzekuce německého obyvatelstva v poválečném Československu, stručně a vyčerpávajícím způsobem shrnul genezi zpracovávání bolavého rozchodu Čechů a Němců předloženého německou, československou, resp. českou historickou obcí. Neopominul ani pohled polských, maďarských, rakouských a slovenských odborníků a téma se pokusil zasadit do komparativního rámce obecnější tematiky nucených migrací. Kompletním přehledem vědeckých prací československé a české historiografie, zahrnujícím jak práce mapující ústřední procesy a jevy fenoménu vyhnání, tak regionální studie, vyvrátil teze o nedostatku zájmu o problematiku ze strany historických věd. Konstatoval, že ve srovnání s počátkem devadesátých let ubylo „bílých míst“ v diskursu o česko-(sudeto)německém soužití. Zároveň je však přesně lokalizoval, když poukázal na naleziště nových poznatků skrytá nejen v regionálních archivech, ale zejména v archivech ruských. Kromě toho upozornil na manko české historické obce (např. v porovnání s polskými

kolegy): stále ještě chybí reprezentativní edice dokumentů, dokládajících situaci v československém pohraničí v letech 1945-50. V dubnu 2004 schválený projekt „Migrace a transformace - Migration und Transformation (1945-50)“, vypracovávaný týmem odborníků s českou, švýcarskou a německou účastí, by mohl pomoci tento handicap odstranit. Mezi řádky zazněly Staňkovy nepřeslechnuté výhrady k publicistickým statím ovlivňujícím diskurs o česko-německých vztazích a přispívajícím k politizaci tématu a ke konzervaci napětí až do současnosti.

Patricie Eliášová, doktorandka Katedry germanistiky FF UP, se zamýšlela nad terminologickými úskalími kolem tzv. sudetoněmecké literatury, resp. literatury vyhnanců, resp. literatury o vyhnání a s tím související kategorizací literárních děl. Upozornila na nedůslednost některých zastánců i kritiků této literatury, když používají literárněvědné termíny, aniž by respektovali jejich politologickou či literárněvědnou konotaci. Protože debata o pojmosloví zbytečně zavádí na scestí, navrhla sice komplikovaný, zato dějinami nezkorumpovaný termín „literatura autorů vyhnanců z Čech, Moravy a Slezska“. Tento pojem má zabránit tomu, aby tato literatura byla nazírána zkreslující optikou sudetoněmeckých stereotypů. Tematizovala výšeč jejich tematických i evolučních specifik a konstatovala nedostatek pozornosti vůči této literatuře při debatách česko-německých tematik. Navazující pojednání Diethera Krywalského, germanisty z Mnichova, doplnilo paletu příspěvků o velmi podrobný a svižně podaný přehled tvorby vyhnanců autorů, počínaje vzpomínkou na nedávno zesnulého Gerharda Aberleho. Krywalski se pozastavil

nad estetikou německé Skupiny 47 a srovnával ji s literárními texty autorů vyhnanců, dospěl ke krizi německého moderního románu šedesátých let a vyčetl tehdejšímu státu etatizující dohled nad estetikou literatury.

V akci svého druhu zcela ojedinělou a velmi netradiční se pak olomoucké setkání změnilo v pátek odpoledne. To po vědeckých statích konečně přišla ke slovu sama literatura a začala se tak naplňovat vlastní idea olomouckého setkání, totiž seznat do jednoho místa, do místa jejich rodiště, do prostoru jejich dětských vzpomínek, spisovatele, básníky i prozaiky, kteří svou svázanost s tímto prostorem (ať už ji pocítují jako zátěž, křivdu, stigma, či naopak jako vazbu obohacující vlastní identitu) reflektují tak či onak ve své tvorbě. Patnáct spisovatelů publikujících v Německu a Rakousku ve více či méně renomovaných nakladatelstvích a časopisech se tedy do Olomouce sjelo k autorskému čtení. Ve třech půldnech zazněly úryvky z románů, deníků, povídky, básně, eseje, vzpomínky. Před posluchači z řad studentů germanistiky se rozvíjelo pestré literární pásmo různých žánrů, různých pojetí tématu i různé kvality.

Velmi provokujícím a vtipným zamyšlením nad proměnami fiktivních životopisů, nepochybně determinovaných rokem narození, uvedl celý cyklus autorských čtení Herbert Schmidt-Kaspar: Každý ročník si totiž z války a odsunu odnesl jiné vzpomínky, jiná traumata. Jeho ironizující facit - lépe nemuset nikdy předkládat žádné životopisy - pobavil publikum. Ještě větší distanci od „cejchu“ vyhnání demonstroval Gerold Tietz svou muzikální literární ukázkou z románu „Česká fuga“. Břítkou a výstižnou kritikou psychologických i ideologic-

kých klíše sudetoněmeckého tématu rozesmál nejen studentské publikum, ale i své vrstevníky. Zcela zásadně se změnila atmosféra v sále, když svou silně osobní povídku „Vražnění panenek“ předčítala innsbrucká autorka Angela Jursitzka. Surová blízkost násilí a strachu z neznáma, opuštění důvěrně známého dětského pokoje, logická reakce dětské mysli na tyto podněty hluboce zapůsobily na publikum. Jako nezpracovatelné trauma pro dětského protagonistu líčil okamžiky odsunu i autobiografický román Hugo Fritsche, větší míra reflektujícího odstupů naopak zaznívala z deníků Marie Rasumovské, která válečné i poválečné události zažila a zaznamenala již jako dospívající dívka, a byla tedy i uprostřed existenciálního ohrožení a nejistoty schopna ironického nadhledu. Vedle hračky Rasumovské patřili k nejstarším účastníkům autorských čtení (ročníky 1923, 24) i pánové Herr a Heinisch, z jejichž velmi klasických próz dýchala atmosféra a estetika realismu 19. století. Roku 1923 v Osoblaze narozený Josef Walter König, velký a všeobecně uznávaný znalec historie a literatury Jesenicka, svou svižnou humoreskou a vynikajícím kulturně-historickým esejem o barbarském vztahu bývalého Československa k „německým kulturním památkám“ naopak dokazoval, že ročník narození nijak nedeterminuje volbu stylu. Zvýšenou koncentrací vyžadovala od posluchačů četba lyriky, ať už šlo o příležitostné verše Gertrudy Trackové či Rilke a Celanem inspirovanou lyriku Ursuly Haasové či svébytné, bavorským dialektem barvené verše Heinze Kobalda atd.

Právě disparátnost přednášených textů měla už sama o sobě své kouzlo, neboť posluchače odváděla od prvoplánové koncentrace na téma (jež

bylo prakticky vždy podobné) k úvahám o stylu, jazyce, kvalitě, uměleckém uchopení dané látky, čili k úvahám imanentně literárním a nikoli přednostně politickým (které - jak vidno z vývoje veřejného dialogu - stejně nikam nevedou). Zároveň už samotný fakt, že tolik různých tvůrčích osobností se setkalo na jednom místě, naplnil očekávání vkládaná do tohoto setkání, neboť pragmatickým důvodem pro jeho svolání bylo také poskytnout studentům doktorandského studia, kteří se ve svých doktorských pracích zabývají právě německou literaturou z Moravy a Čech vzniklou po roce 1945, či konkrétně tematikou odsunu či jednotlivými autory, možnost setkat se se „svými“ autory (které člověk obvykle zná jen zprostředkovaně z jejich textů), mluvit s nimi, doplnit si vědomost o nich, faktografii i interpretační intence. Pakliže přítomní autoři kromě toho považovali pozvání do Olomouce za jisté „zadostiučinění“ (jak to formuluje jedna z německých recenzí tohoto setkání), poté, co jim česká, ale ani oficiální německá literárně-historická obec nikdy nevěnovala žádnou zvláštní pozornost, pak to může olomoucké organizátory jen těšit.

Těšit může také to, že se díky přítomnému studentskému publiku podařilo naplnit ještě další cíl konference, totiž emancipovat dané téma od obvyklých generačních a kulturně-politických kontextů a nazírat ho z nových perspektiv a s novými hodnotovými koordinátami.

Debaty přítomných autorů s jejich o dvě či tři generace mladšími potencionálními čtenáři probíhaly sice častěji v kuloárech, u kávy, u společné večeře než na velké scéně, leč tam - v komorních kuloárech - debaty o literatuře také lépe prospívají. Na dvou velkých diskusních fórech, která zakon-

čovala každý ze dvou dnů autorských čtení, se více podíleli aktéři setkání, samotní autoři, olomoučtí studenti převzali roli posluchačů. Otevřeně se diskutovalo o podlehnutí ideologické vějičce ve vlastních rodinných kruzích - upřímnost diskuse někdy připomínala atmosféru v Německu koncem 60. let, kdy se generace dětí neúprosně dotazovala svých otců na jejich minulost - relativizoval se subjektivní prožitek historických událostí, jeho těsná provázanost s vyzrálostí vlastního dospívajícího či dětského já. Zvažovalo se, jakou roli v tom všem hrála a hraje individuální vzpomínka, její proměny v reálném čase a literárním prostoru. Generace českých, resp. moravských Němců 20. a 30. let v těchto debatách přesvědčivě doložila sebereflektující ideový vývoj ve věci neuralgických momentů česko-německé koexistence. Mluvílo se ale také o literární recepci a produkci, o nakladatelském průmyslu a potenciálním čtenáři tzv. sudetoněmecké literatury, o historicko-estetické kategorizaci textů a jejich nástrahách, o komplexu vzpomínání a způsobech jejího literárního uchopení.

Při obou diskusních večerech občas zajiskřilo, zejména když se o sebe otřely názory Oty Filipa (ostravského autora, emigrovavšího ze socialistického Československa v 70. letech, jenž s ostatními autory sdílel jen jazyk, ve kterém nyní píše své prózy, nikoli životní osudy) a ostatních. Přesto vždy převládala atmosféra dobré vůle, snahy domluvit se, překonat traumata a resentimenty, vykořenit vžitá klišé, vyhnout se zajetým kolejím. Bude-li tato snaha deklarována jako „zrada českých zájmů“ (jak v dopise organizátorům napsal jeden brněnský občan, který ovšem o proběhnuvším setkání měl velmi mlhavé informace z několikáté ruky) či jako

úmysl „neotvírat kostlivcům ve skříni“ a „vyhnout se hozené rukavici“ (jak napsala jedna česká recenzentka v dosud nepublikovaném článku), je celkem vedlejší, neboť cílem olomouckého setkání nebylo ani hájit či zrazovat české zájmy, ani oprašovat kostlivce nekonečných a v kruzích se točících politických debat o prvotní a kolektivní vině, o determinovanosti následných kroků historie, o právech národů a národnostních menšin atd.

Důležité je, že se potvrdilo, že jsou místa - v reálném i ideálním smyslu, univerzitní půda a prostor literárního světa - kde je možno překonávat propasti, jež jsou nám světem reálné politiky sugerovány jako nepřekonatelné.

Autorská čtení, jež byla těžištěm setkání, byla doprovedena výstavkou o životě a díle přítomných autorů z tvůrčí dílny doktorandky Štěpánky Kuříkové, která jednotlivá čtení také svižně a informativně uváděla. Druhá výstava spojená se setkáním, „Umění plakátu a krásné knihy z Prahy a Čech 1900-1939“, sestavená Dietherem Krywalskim (pilným externím spolupracovníkem Centra), souvisela s tématem konference jen volně, řekněme lokálně, svým půvabem a erudovaností ale nadchla znalce i laiky v oblasti umění plakátu a knižní ilustrace.

Výsledky konference, jednotlivé vědecké příspěvky, medailonky přítomných autorů, texty, které v Olomouci četli, i záznam průběhu večerních diskusí, budou v příštím roce publikovány ve sborníku konference.

KDE VONÍ PERGAMEN

Nejstarší knižní titul

Štěpán Kohout

Zatímco minule jsme se krátce seznámili s dějinami rukopisné knihovny Metropolitní kapituly u svatého Václava v Olomouci, dnes můžeme přistoupit přímo k regálu a prohlédnout si její nejstarší svazek.

Právo být nazýván stařešinou všech kodexů naší knihovny má sakramentář CO. 584. Sakramentář, sakramentář... zní to jako sborník latinských kleteb, že? Slovo sakramentář (ve své původní formě sacramentarium) pochází ale z latinského výrazu sacramentum, což znamená svátost. Svátostí zná katolická církev sedmero: křest, biřmování, smíření, svátost nemocných, kněžství, manželství a především svátost oltářní, tenoučkou bledou hostií proměněnou v průběhu mše svaté v tělo Kristovo.

A právě při bohoslužbě hrál sakramentář úlohu důležitou - obsahoval texty modliteb, pronášených knězem v jejím průběhu. Nebyla to pochopitelně

mešní liturgická pomůcka jediná, přinejmenším byly zapotřebí ještě tři tituly. Evangelistář, kniha výňatků z evangelií, jež se ten který den při bohoslužbách četly, dále epistolář, v němž byly zapsány obdobné výňatky z epištol, a nakonec antifonář, zachycující zpívané části mše.

Sakramentář byl nicméně svorníkem celé mešní slavnosti a jeho původ sahá nejen podle legend až do doby papežů Lva (440 - 461), Gelasia (492 - 496) a Řehoře (590 - 604), nejstarší příklady však známe až ze 6. až 8. století. Náboženský život v našich krajích ovlivnila teprve galsko-francká podoba Gregoriana: francký král Karel Veliký (*747 - †814) si vyžádal z Říma podklady pro jednotnou liturgii své velké říše, doporučené Gregorianum doplnil pro místní poměry jeho známý rádce Alkuin z Yorku (*asi 735 - †804). Po hlubokém úpadku římského církevního života v 9. a 10. století převzali jeho duchovní upravený sakramentář zpět a šířili jej dále jako domnělou původní liturgii římskou.

Zlatá legenda Jakuba de Voragine líčí tehdejší těžké rozhodování papeže Hadriana (771 - 795), jakému ritu dát přednost, zda staršímu a častěji užívanému, odvozenému od sv. Ambrože, anebo mladšímu z pera Řehořova: shromáždění biskupové ponechali oba sakramentáře přes noc otevřené na oltáři římské basiliky sv. Petra a modlili se celou noc za znamení, kterému dát přednost. Ráno spatřili knihu Ambrožovu ležet nedotčenou na svém místě, zatímco Řehořovu roztrhanou na kousičky a rozházenou všude po podlaze. Otcové usoudili, že znamení je naprosto jasné: ritus ambrosiánský má zůstat jen jako místní, gregoriánský ať je jako listy knihy po kostele rozšířen do všech koutů světa...

A tak se dostal i k nám, ve zdejších podmínkách se ale mnoho původních sakramentářů nezachovalo. Vzácné kusy má sice kapitulní knihovna pražská a zámecká knihovna v Kroměříži, první z počátku a druhý z konce 9. století, jsou to ovšem pozdní nákupy ze století 18. a 19.

Jistě není nutno nikomu vysvětlovat, proč nám zbylo tak málo rukopisů z nejstarších dob, každý si představí nebezpečí, číhající na knihu průběhem tolika staletí. Největší hrozbou však bylo její morální zastarání. Liturgická kniha zastaralého obsahu už nemohla být použita k bohoslužbě a nabízela se jako nejdostupnější zdroj drahého pergamenu: buď byly stránky znovu popsány, anebo listy posloužily jako přebal desek či k výztuze vazby nových papírových knih.

Středověk nebyl nijak sentimentální, samotné stáří jej nedojímalo: zpravidla jen bohatě zdobený kodex měl šanci přežít podobnou „nucenou porážku“. Jen výjimečně se kolem prostě vypravené knihy vytvořil posvátný nimbus a stala se sama vzácnou relikvií.

Proč unikl zkáze náš sakramentář, není známo: snad se nad ním slitovali, snad jej považovali za památku dávné historie olomouckého kostela, snad jej zcela prozaicky uchránil skutečně nekvalitní pergamen, nehodící se už k ničemu rozumnému. Jeho stopu snad vidíme v inventářích svatováclavské katedrály z let 1413 a pak 1435 pod položkou: „Stará mešní kniha vázaná v hedvábí“. S jistotou však byl součástí knihovny koncem 16. století, jak svědčí vlastnický přípisek, psaný rukou oné doby.

Zeptáme-li se, z jakých časů náš sakramentář pochází, zjistíme, že nejspíše z konce století 11. Kteří Olomoučané těch časů mohli podobnou knihu

využívat? V první řadě nás napadnou členové zdejší kapituly - vždyť v jejich knihovně ležel a dosud leží. Myšlenka, že by sloužil původní čtyřčlenné kapitule, předpokládané od roku 1063 při tehdejší biskupské katedrále sv. Petra na Předhradí, někde v místech dnešní filosofické fakulty, je sice velmi lákavá, ale naprosto nepodložená. Rukopis totiž ukazuje svým původem do Uher, a jak správně rozpoznal už kapitulní archivář Buol roku 1809, byl určen pro řeholní komunitu.

To však nemusí být na překážku jeho předpokládanému užívání v Olomouci: Vždyť na dohled od hradištních valů se už tehdy rozkládal klášter Hradisko, vystavěný a do roku 1150 obývaný řádem benediktinů. Zakládací listina, vydaná olomouckým knížetem Otou, je datována do roku 1078 a jejím vzorem byla přibližně o deset let starší zakládací listina kláštera sv. Michala v uherském

Szadu - úzké spojení českých a uherských benediktinů dokládá ostatně i svatovojtěšský Břevnov. Ko-neckonců, zakladatelova manželka kněžna Eufemie pocházela z Uher... Mohla tedy ve své vlasti opatřit pro olomoucké mnichy i základní mešní knihu. Po odchodu benediktinů mohli nově příchozí premonstráti darovat olomouckému kostelu sakramentář, náležející jinému ritu, a tudíž pro ně nepotřebný. Opatřit jakékoli důkazy pro tuto holou domněnku bude ale nejspíše nemožné.

A nyní si rukopis alespoň zběžně prolistujeme. Na počátku stojí kalendarium, přivázané k původnímu kodexu dodatečně, sestavené později asi ve století 12. Každý den v roce je obsazen jménem

světce, má tedy kalendář sloužit jako náhrada samostatného martyrologia, to jest knihy, v níž jsou zapsána jména světců v průběhu roku. Nalezneme zde sice jména svatých Vojtěcha (24.4.) a Václava (28.9.), ale jinak na nás českým dojmem nikterak nepůsobí. Snad jen přípisky o úmrtí jakéhosi Kumlje a vraždě lektora či levity Blizy mohou působit slovancky. Ani nás při vědomí nesounáležitosti kalendaria s misálem nemusí příliš zajímat jména prvních poustevníků a průkopníků klášterního života: Pavla (10. 1.), Pachomia (14. 5.) a Arsenia (18. 7.) - tito dva jsou výslovně označeni jako „naši svatí otcové“ - a svátku Přenesení sv. Benedikta (11. 7.).

Vlastní text je také poměrně pozdní - řekli jsme

si už, že pochází ze století 11. Není tedy ku podivu, že urazil velký kus cesty směrem k vyspělejší formě mešní knihy, totiž k misálu. Přejdeme-li oddíl mešního řádu a mešního kánonu (f. 10r - 21r), obsahující neměnné části mše, recitované při každé bohoslužbě, dospějeme k propriu de tempore (f. 22r - 68v, 111v - 122r), oddílu textů, připadajících na neděle, dny v týdnu, Vánoce, Velikonoce a jim podobné svátky. Toto proprium nezačíná až štedrovečerní bohosluž-

bou jako ve starých sakramentářích, nýbrž hned první neděli adventní, jak jsme zvyklí z mladších dob až dodnes.

Do propria temporálního je nenápadně vloženo proprium sanctorum (f. 68v - 111r), modlitby, připadající na svátky jednotlivých svatých. I to je znakem pokroku: dříve se všechna officia řadila za sebe bez rozdílu tak, jak následovala v ideálním pořadí celého roku, temporální a sanktorální blok začal krystalizovat až někdy v 10. století. Naopak pozůstatkem starších dob je ke všem význačnějším svátkům komponovaná samostatná preface - zpívaná modlitba před obřadem pozdvihování - omezená později na několik málo obecných typů.

Commune sanctorum (f. 123v - 129v) přináší obecně formulované modlitby pro mše za jednotlivé druhy světců: za apoštoly, pozemské průvodce Ježíše Krista; za mučedníky a mučednice, neváhající prolít za Pána svou krev; a nakonec za vyznavače, kteří osvědčili víru jiným, nekrvavým, způsobem - odříkáním, konáním zázraků, bohovědnými studii, učitelskou nebo organizační prací a podobně. Neobvyklé je uvedení formulářů i pro mše vigilijní, sloužené v předvečer samotných svátků.

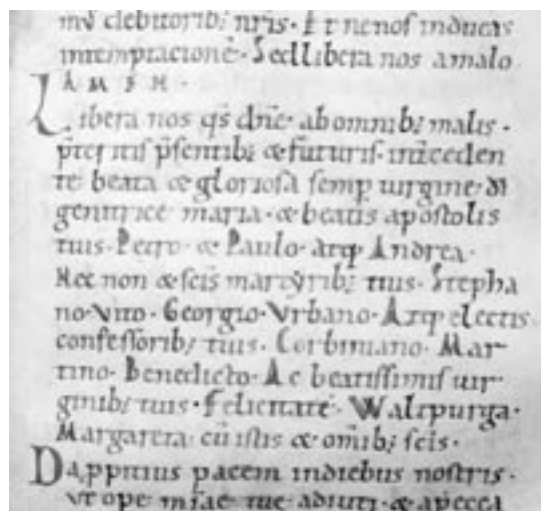
Poslední oddíl tvoří mše votivní, záslibné (f. 131v - 162r): za hříšníky a kajícíky, za mír, za dešť či naopak za jasné počasí, za přátele i nepřátele, za pocestné, za nemocné a hlavně za zemřelé.

V sakramentáři si jako zvláštního znamení povšimneme velkopáteční modlitby, aby všemohoucí Bůh pamatoval nejen na říši římskou, ale též na uherskou a franskou. V kánonovém embolismu „Libera nos, Domine - Zbav nás, Pane“ nalézáme na velmi významném místě jména sv. Štěpána, jenž nás vede do Uher, sv. Urbana, upomínajícího na

pravděpodobně současného papeže Urbana (1088 - 1099), jakož i benediktinských světců Corbiniana a Walburgy. Uvedená jména nám pomáhají stanovit dobu a místo vzniku zkoumaného rukopisu. Mezi mše votivní byla zařazena officia za krále, neodpovídající spíše nečeským poměrům, za opata živého i zemřelého, za řeholní společenství, za zemřelé bratry.

Rukopis psaný románským písmem, tzv. karolinskou minuskulou, je vyzdoben jen skromně, s výjimkou dvou iniciál malovaných jsou to dodatečně doplněné nepřilíš umělecké kresby písařů Ráce a Jana, podepsaných tu a tam vedle svých dílek.

Závěrečné slovo tedy zní: sakramentář CO.584 je, vyjma několika zlomků, nejstarším rukopisem olomoucké kapitulní knihovny, pochází z konce 11. století, byl určen benediktinskému řádu a je pravděpodobně uherského původu.

Sbírka kreseb starých mistrů ve fondu Vědecké knihovny v Olomouci

Milan Togner

Sbírka staré kresby Vědecké knihovny v Olomouci zřejmě nemůže svým rozsahem konkurovat významným kolekcím světových muzeí a galerií, ovšem skladbou svého fondu a sběratelskou kontinuitou výrazně překračuje pouhý regionální, případně národní rámec. Jistá unikátnost olomoucké sbírky spočívá také ve faktu, že na jejím budování se podílel umělec - malíř a že se jednalo spíše o sbírku studijní, využívanou v jeho vlastní tvorbě. Současný stav sbírky nepřesahuje čtyři stovky kreseb (394), zachovaných jak ve formě volných, většinou rozměrných listů, tak ve vázaných albech s charakteristickou barokní adjustací. Časově zahrnuje kresby z rozmezí více jak sta let, od konce 16. do konce 17. století, a provenienčně především kresby italských a částečně středoevropských malířů. Vedle nesporného významu pro dějiny moravského barokního sběratelství přináší zcela nový materiál, rozšiřující dosud známé dílo malířských osobností reprezentujících rozvoj barokní malby na Moravě, ale i v centru barokního světa, v Římě. První možnost dokládají dosud neznámé kresby zakladatele sbírky, moravského malíře Antonína Martina Lublinského nebo na Moravě působícího lombardsko-benátského Paola Paganiho, druhou soubory kreseb Agostina Ciampelliho, Jacopo Confortiniho nebo Cristofano Roncalliho a kolekce zatím spíše anonymních tvůrců z florentsko-římského prostředí seicenta. Vedle nesporně původních kreseb

italských malířů je zde zastoupen poměrně široký repertoár kopií slavných kompozicí Raffaelových, Correggioových, Annibale Carracciho, Pietra da Cortony a dalších, podobně jako tradiční kresebné kopie antických soch (Héraklés Farnese, Antinous Bebevederský apod.).

Zachovaný soubor pozůstává ze dvou alb s volnými listy a tří svazků s vevázanými kresbami. Ještě nedávno byly vázané svazky čtyři - bohužel (a příznačně pro naši dobu) bylo při první prezentaci celého souboru veřejnosti na výstavě kreseb Paola Paganiho v roce 1998 jedno z těchto alb zcizeno.¹ Nepříliš rozsáhlá sbírka tak byla drasticky redukována o celou pětinu svého zachovaného rozsahu. Zatímco volné listy postrádají kromě paginace jakoukoli bližší identifikaci, vázaná alba jsou ve všech případech označena pomocí přípisů na předsádkách: „Ex Bibliotheca Canonorum Regul: Later: S. Aug: Olomucij ad OOSS“. Shodný způsob paginace volných listů a listů ve vázaných albech spolu s nespornou autorskou spojitostí kreseb naznačují jejich společný původ. Vázaná alba jsou navíc označena štítky s evidenčními čísly, která patrně odpovídala jejich původnímu zařazení v knihovně - „Nrus. 37“, „Nrus. 38“ a „Nrus. 41“. Album č. 38 nese vedle zmíněného označení ještě poznámku: „Variarum Delineationum et plenerum Pauli Pagani et Aliorum“. Zatímco svazek s očekávanou signaturou „Nrus. 39“ mohl být ztracen již někdy dříve v minulosti, označení „Nrus. 40“ mělo nedávno odcizené album, dnes dokumentované pouze černobílou fotografií.

Mezerovitost číselné řady naznačuje, že zachovaný soubor je pouhým fragmentem někdejší sbírky, jejíž původní rozsah není znám. Fakt, že první

z alb („Nrus. 37“) obsahuje nejdříve 52 mědirytin a až poté jsou vevázány kresby, navíc nevylučuje možnost, že reprodukční grafikou mohl být zaplněn neznámý počet svazků předcházejících dochovaným konvolutům. Do jisté míry by to potvrzovala zpráva olomouckého historiografa Viléma Nathera o tom, že Lublinský „vlastnil velkou sbírku mědirytin“.² Jak vyplývá z přípisů na předsádkách, pochází celý soubor z knihovny kanonie řeholních kanovníků sv. Augustina lateránské kongregace nebo jednodušeji z knihovny augustiniánského kláštera v Olomouci. Pokud porovnáme tyto přípisy s texty evidentně psanými rukou A. M. Lublinského, dojdeme k závěru, že jejich autorem je malíř sám.³ Jde tedy nepochybně o fragment původní sbírky A. M. Lublinského, sice podstatně redukované a omezené z větší části pouze na kresby, ale sbírky, kterou sám získal, adjustoval a zřejmě i zařadil do klášterní knihovny.

Z hlediska obsahu jednotlivých částí souboru reprezentují dvě alba s volnými listy téměř výlučně kresby italských autorů. Kromě rozsáhlé kolekce Agostina Ciampelliho jsou to kresby autorů z florentsko-římského prostředí 17. století, kopie kreseb Gian Lorenza Berniniho, Andrey Sacchiho a autentické práce jejich následovníků.⁴ Sporadicky se zde objevují též kresby Paola Paganiho. Obě alba volných listů představují téměř dvě stovky kreseb, tedy polovinu souboru (145 v prvním a 50 ve druhém albu). S výjimkou zřejmě druhotně zařazených volných kreseb Paola Paganiho, celková orientace na díla florentsko-římských malířů dovoluje předpokládat, že soubor volných listů získal Lublinský do své sbírky prostřednictvím olomouckého malíře původem z Florencie Mattea Namise, ať již přímo za jeho života, anebo z pozůstalosti po roce 1670.⁵

Vázaný svazek označený „Nrus. 37“ obsahuje kromě 52 grafických listů také 24 kreseb převážně středoevropské provenience, ovšem s množstvím dobových kopií podle známých kompozic Annibala Carracciho a Correggia, dále kresby Paola Paganiho a drobný soubor Giuseppe Diamantiniho.⁶ Album „Nrus. 38“ soustředí 94 listů převážně Paganiho kreseb, ostatně je na předsádce doplněno zmíněným přípisem. Ve značném rozsahu je také doplněno

kopie grafických listů, dokumentujících výzdobu římského Palazzo Pamphili od Pietra da Cortona, a dvěma kresbami Lublinského krajana a současníka Jana Jiřího Heinsche (1647-1712). Poslední dnes zachované album „Nrus. 41“ má 94 listů (105 kreseb) a obsahuje formátově drobnější kresby autorů, se kterými se setkáváme v albech s volnými listy. Opět je zde zastoupen Paolo Pagani, ale dvěma kvalitními kresbami například i Pietro Testa, nehledě na řadu kopií antík. Zcizené album „Nrus. 40“ bylo nejrozsáhlejší, obsahovalo 101 listů a bylo tvořeno hlavně vlastními kresbami A. M. Lublinského a částečně též kresbami Paola Paganiho. Byly zde dvě kresby Agostina Ciampelliho a po jedné z ruky florentského Lodovica Cigoliho nebo Lublinského současníka sochaře Mathiase Rauchmüllera.

Vlastní Lublinského kresby jsou v různé míře zastoupeny ve všech albech, z celkového orientačního přehledu skladby sbírky ale vyplývá výrazná převaha kreseb italské proveniencí. Mimo silně zastoupeného okruhu římské, popřípadě římsko-florentské kresby 17. století jsou zde díla zvláště severoitalského původu, zastoupená dílem Paola Paganiho (téměř devadesát listů pokrytých kresbami většinou po obou stranách). Výrazný podíl mají i dobové kopie slavných realizací italských malířů. Lublinského zájem o soudobé italské umění nebyl ovšem pouze sběratelský, ale vzhledem k aktivní tvůrčí činnosti

především ryze profesionální. V kontextu moravského barokního sběratelství, v prostředí biskupské Olomouce značně rozvinutého, byla jeho sbírka unikátní tím, že ji uspořádal malíř a že ji stejně tak malíři využívali.

Lublinský předčasně umírá v pouhých 54 letech v roce 1690 a jeho sbírka byla přiřazena

k fondu knihovny augustiniánského kláštera. Zde, zřejmě již bez dalšího doplňování a rozšiřování, se zachovala do let 1782-1787, kdy byly postupně rušeny kláštery kontemplativních řádů v důsledku josefinských reforem. Knihovní fondy moravských augustiniánských komunit (Olomouc, Fulnek, Šternberk) byly přiřazeny k fondům tehdejší Lyceální knihovny v Olomouci.⁷ Po dalších dvě stě let se pouze měnily názvy této knihovny a z roku 1821 se zachoval záznam o revizi sbírky (poznámky na titulních listech alb). Na počátku našeho století

byl soubor opatřen novými identifikačními čísly a v současné době je součástí fondu Vědecké knihovny v Olomouci. Byl to také dlouholetý pracovník Vědecké knihovny v Olomouci a letošní jubilant, pan Bohuslav Smejkal, kdo inicioval průzkum a vyhodnocení vzácného fondu staré kresby.

Z průběhu 19. století se zachovaly dva dopisy, dnes přiložené k albům, které jsou jediným svědectvím zájmu o soubor kreseb až v podstatě do devadesátých let 20. století. Z dopisů není jednoznačně

jasný adresát, ovšem vzhledem k jejich dataci můžeme předpokládat, že adresátem byl kustod, dr. Alois Müller, který v této době knihovnu řídil (1874-1878). Pisatelem je Josef Reinhart (1801- 892), absolvent vídeňské Akademie a profesor kreslení na olomouckém reálném gymnáziu. Jeho dopisy z 9. ledna a 6. června 1878 jsou psány formou expertízy, jakéhosi posouzení hodnoty souboru.⁹ Důvodem k této expertíze byla velmi pravděpodobně snaha vídeňské Univerzitní knihovny o přesun vzácných fondů z Olomouce do Vídně. Postoupení některých vzácných tisků probíhá ve stejné době a celou tuto akci se značnou nelibostí snášel právě kustod, dr. Alois Müller. Nelze vyloučit, že Reinhartovo nepřilíh vysoké mínění o kvalitě a hodnotě souboru zachránilo sbírku pro Olomouc.

Z Reinhartovy expertízy ovšem vyplývá zajímavý poznatek. V dopise z 9. 1. 1878 se mimo jiné zmiňuje o kresbách v albu volných listů s tím, že řada z nich připomíná práce Gianlorenza Berniniho vzniklé v Římě okolo roku 1626. Přitom v celém albu, obsahujícím 145 listů, jsou pouze dva, které jsou na versech doplněny starým přípisem „di Lorenzo Bernini“ a „di Andrea Sachi“. V obou případech se jedná o kopie kreseb uvedených autorů, ale v případě Berniniho by jejich originály, podobně jako u řady dalších kreseb v souboru, skutečně mohly vzniknout v období dvacátých let seicenta. Podobně je tomu i u druhého dopisu z 6. 6. 1878, kde Reinhart bezpečně rozeznal práce M. A. Lublinského, a opět v albech není jediná zmínka o možnosti výskytu Lublinského kreseb. Znamená to, že buď byl Josef Reinhart nadprůměrně vzdělaným znalcem evropské i domácí moravské kresby, což není

vyloučeno, nebo v jeho době byl olomoucký soubor doplněn o zřejmě písemnou informaci o skladbě sbírky. Právě ta při současném vyhodnocení sbírky citelně chybí. V každém případě jsou dva dopisy Josefa Reinharta jediným svědectvím o výraznějším a hlubším zájmu o sbírku za více jak tři století její existence.

K znovuoživení zájmu o olomouckou sbírku dochází recentně, až ve druhé polovině devadesátých let 20. století. Jedním z výsledků tohoto zájmu byla výstava kreseb Paola Paganioho v olomouckém Muzeu umění a následně ve švýcarské Pinacoteca Cantonale Giovanni Züst v Rancate (Canton Ticino) v roce 1998.¹⁰ Paradoxně právě toto zpřístupnění větší části sbírky široké veřejnosti znamenalo její výrazné ochuzení o celou pětinu základního fondu. V průběhu olomoucké výstavy bylo zcizeno jedno z alb a přes jisté intenzivní pátrání je jeho osud neznámý.¹¹ K dalšímu seznámení širší veřejnosti s mimořádným fondem dochází v letní sezoně roku 2000, kdy byly zpřístupněny formou výstavy kresby Agostina Ciampelliho.¹² Dál však pokračuje vyhodnocení a důsledná dokumentace zbývajících částí nevědění sbírky staré kresby.

Kresby:

1. *Pagani, Paolo: Skupina mužských aktů, 1691-1695*
2. *Venuše v dílně Vulkánově, kopie mědirytiny P. da Cortony*
3. *A55-Studie ležící mrtvé světice sv. Bibiany - 41/28. Rudka, bílý papír, 195 x 274*

Poznámky:

1. Paolo Pagani - kresby, Muzeum umění Olomouc, září-říjen 1998. 23. 9. 1998 došlo ke krádeži alba Nrus. 40 - J II 51711. Kresbám Paola Paganiho se dostalo detailního zpracování v samostatné publikaci - srv. M. Togner, Paolo Pagani - kresby / drawings, Olomouc 1997, podobně byla jeho kreslířskému dílu věnována značná pozornost v katalogu výstavy Paolo Pagani 1655-1716, Electa Milano 1988, zde zvláště ve stati A. Morandotti, Paolo Pagani disegnatore e le „accademie“ del nudo, s. 81-92 a značná část olomouckých Paganiho kreseb byla následně zpracována v monografii A. Morandotti, Paolo Pagani e i Pagani di Castello Valsolda, Lugano 2000.
2. Vilém Nather, Kronika olomouckých domů, k vydání připravil V. Spáčil, Danal Olomouc 1999, s.54.
3. Záznamy v Liber Annalium Monasterij Omnium Sanctorum (Moravský zemský archiv Brno, Sbirka rukopisů, inv. č. 222), kde se objevují Lublinského podpisy a vlastnoručně psaná titulatura (f. 85a, 89b). Ve své práci o Paolovi Paganim (cit. v pozn. 1) jsem předpokládal, že k adjustaci kreseb do alb došlo až po Lublinského smrti, tedy po roce 1690. Srovnání Lublinského autografů ovšem prokazuje, že alba označil ještě malíř sám. Z toho by vyplývalo, že k Paganiho příchodu na Moravu došlo již roku 1688, jak se domníval už M. Karpowicz v práci Baladasar Fontana 1661-1733. Un Berniniano Ticinese in Moravia e Polonia, Lugano 1990, s. 32. Znamená to též, že se Lublinský s Paganim znal a že Pagani Lublinskému pravděpodobně sám věnoval kolekci svých kreseb, kterou přivezl z Itálie.
4. Kreslířskému dílu, včetně kreseb olomouckého souboru, florentsko římského malíře Agostina Ciampelliho je věnováno monografické zpracování M. Togner, Agostino Ciampelli - kresby 1565-1630, Olomouc 2000 (též v italské verzi A. C. - disegni). Podobně souboru Jacopa Confortiniho - M. Togner, Jacopo Confortini v olomoucké sbírce, Pro arte - Sborník k počtě Ivo Hlobila, Praha 2002, s. 313-318.
5. K dosud velmi málo známé osobnosti Matteo Namise Togner 2000 (cit. v pozn. 4), s. 11.
6. M. Togner, Giuseppe Diamantini v moravských sbírkách, in: Opuscula historiae artium, Studia minora facultatis philosophicae universitatis Brunensis F 46, 2002, s. 25-30.
7. B. Smejkal, Historické fondy Vědecké knihovny v Olomouci, Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 132/1967, s. 17-21, zde další literatura.
8. Repertorium bibliothecae Olomucensis VI, 1906-1907. Jednotlivá alba jsou zde registrována pod následujícími signaturami: Nrus. 37 - J IV 51563, Nrus. 38 - J III 51727, Nrus. 41 - J II 51712 a v případě volných listů soubor I - J V 51777 a soubor II - J V 51778. Tyto signatury jsou platné i v současné době.
9. V prvním případě je dopis přiložen ke svazku volných listů J V 51777, ve druhém byl nalepen na přideštní odcizeného svazku 40 - J II 51711. V obou případech jsou dopisy publikovány v úplnosti in Togner 2000 (cit. v pozn. 4), s. 12.
10. viz pozn. 1.
11. Celé zcizené album Nrus. 40 s popisem a fotografickou dokumentací tvoří podstatnou část recentně vydaného svazku Národního památkového ústavu Katalog odcizených a nezvěstných uměleckých děl VI, Praha 2003, s. 57 - 140.
12. Agostino Ciampelli 1565-1630 - Kresby. Výstava Muzea umění v Olomouci, 22. června - 13. srpna 2000.

PSÁNO DO KAMENE

Legionářská tradice a památky v Olomouci

Tomáš Sedlář

Boje za nezávislost československého státu se v řadách legií a spojeneckých jednotek zúčastnilo v průběhu I. světové války více jak 130 000 osob československého původu. Dle dosavadních zjištění Státního okresního archivu v Olomouci, který se zabývá zpracováním seznamu příslušníků československého zahraničního odboje z území olomouckého okresu, pocházelo přímo z Olomouce více jak 200 legionářů a dalších nejméně 400 z obcí, které se staly součástí města po roce 1918. V průběhu pozdějších let v Olomouci žilo a působilo dalších téměř 1 000 osob s legionářskou minulostí a potomci mnohých z nich zde žijí dodnes.

Pozornost legionářské tradici a možnostem jejího vlivu na veřejnost věnovali vedle vedení legionářských organizací působících v Olomouci (byly to především Československá obec legionářská, Nezávislá jednota československých legionářů a Kruh francouzských legionářů) především olomoučtí učitelé a umělci. Připomeňme si namátkou alespoň bývalé legionáře a ředitele olomouckých škol Františka Miličku,

Františka Štaigla, Václava Švece, Jana Holeňu, Adolfa Kubíčka nebo třeba profesora Slovanského gymnázia Bohumila Nypla a školního inspektora Kazimíra Šitavance. Z umělců musíme vzpomenout přerovského občana, vojáka v aktivní službě a malíře plk. Františka Ziegelheima. Svou uměleckou stopu zanechal v Olomouci roku 1925 sochař Rudolf Březa, který společně s pražským architektem Josefem Štěpánkem vyhrál soutěž vypsanou k realizaci pomníku Bedřicha Smetany v městských sadech. Jako profesor kreslení působil na České reálce akademický malíř a legionář František Smolka. Ředitelem věznice olomouckého krajského soudu byl ve 30. letech sochař Karel Hruška.

Přestože by se dnes mohlo zdát, že legionářská tradice byla po letech komunistické nadvlády a novodobého ignorování z paměti města již zcela vymazána, nachází se tu nemálo míst a památek spojených s legionářskou minulostí. Olomoucké legionáře připomíná například řada pamětních desek. Nejznámější z nich je tzv. bachmačská deska, odhalená v roce 1938 ministrem národní obrany Františkem Machníkem na průčelí Hanáckých kasáren během oslav výročí bitvy u Bachmače. Ačkoliv byl památník, jehož součástí byla i mramorová stěna se jmény padlých, za okupace Němci zničen, podařilo se z díla prof. Otakara Španiela zachránit alespoň bronzovou sošku Hanáka. Po osvobození republiky byla deska po dohodě s autorem obnovena v přibližně původní podobě. Text „Vlast svou uchrání vždy 6. hanácký pluk gen. Janina“ byl však z pochopitelných důvodů vynechán. Jako doplnění původního památníku se členové Kroužku bývalých příslušníků 6. pěšího pluku rozhodli umístit na prů-

čelí kasáren pamětní desku obětem 2. světové války z řad příslušníků pluku z let 1920-39.

Jména legionářů lze nalézt na většině pamětních desek a pomníků se jmény obětí obou světových válek. Tyto desky sice nemají obvykle velkou historickou či uměleckou hodnotu, jsou však mnohdy jedinou viditelnou připomínkou lidí, kteří položili své životy za svobodu nás všech a zmizení každé z nich je projevem neúcty k této oběti. Takovým příkladem je i případ památníku za nacistické okupace popravených funkcionářů SK Olomouc ASO se jménem ruského legionáře plk. Svatopluka Weinsteina. Objekt, který se dříve nacházel v prostoru bývalého parčíku u Anderova stadionu, byl v první polovině 90. let zničen vandaly a jeho torzo následně odstraněno. Na jména legionářů narazíme na pomníku Františka Palackého od sochaře J. Pelikána v Holici, na deskách umístěných po stranách pomníku sochaře V. Janouška na Selském náměstí ve Chválkovicích nebo na pomníku obětem 1. světové války v Hodolanech na Jiráskově ulici. Jména legionářů jsou i na desce obětem nacistické okupace na budově základní školy na Hodolanské třídě. Památku řídicího učitele Františka Miličky připomíná pamětní deska v budově základní školy na Hálkově ulici. Obětem 2. světové války z řad olomouckého sokolstva je zasvěcena deska v budově Sokolovny na třídě 17. listopadu. Najdeme zde jména takových osobností, jako byli legionáři a pozdější generálové František Kravák, Václav Ždímal nebo Čeněk Hajda. Bývalého legionáře a starostu DTJ Aloise Stratila připomíná deska v budově bývalého Dělnického domu v Černovíře. Jeho jméno najdeme spolu s dalším legionářem Antonínem Kavanem také na nádvoří olomoucké radnice na desce připomínající oběti okupace

z řad členů olomouckého zastupitelstva. Na Horním náměstí lze objevit na schodišti v prvním poschodí budovy bývalých Elektrických závodů desku se jménem legionáře Antonína Smejkal. Oběti 1. a 2. světové války mezi studenty a profesory Slovanského gymnázia připomíná pamětní deska v prvním patře bývalé budovy školy na Kosinově ulici. Výčet míst a jmen není ovšem zdaleka úplný.

Stopy po legionářích najdeme i na olomouckých hřbitovech. Ze zachovalých pomníků na ústředním hřbitově v Neředíně stojí za zmínku například pomník MUDr. F. Střídý se jménem ruského legionáře generála Františka Krátkého (sektor H 2). Ve stejném sektoru se nalézá náhrobek rodiny Baštovy a Kubíčkovy se jménem ruského legionáře prof. Adolfa Kubíčka. Pod náhrobkem s křížem podle návrhu malíře Adolfa Kašpara leží v sektoru H 3 synové o l o m o u c k é h o knihkupce a nakladatele Romualda Prombergera, ruští legionáři Romuald a Miroslav. Nejznámější, byť poněkud kontroverzní osobou s legionářskou minulostí, je jistě bývalý předseda vlády Zdeněk Fierlinger, jehož urna je uložena v rodinné

hrobce v sektoru H 20. Na tzv. „čestném pohřebišti padlých za 2. světové války“ (sektor H 22) odpočívá ruský legionář a předválečný komunální funkcionář Antonín Kavan. V urnovém poli U III. najdeme legionáře generála Metoděje Šimka a v urnovém háji U II. legionáře a organizátora partyzánského hnutí pplk. Aloise Petráše. Jednou z dominant hřbitova je pomník padlých z I. světové války. Černý žulový kříž na mohyle z navršených balvanů nese čtyři kamenné desky se jmény 131 padlých, zemřelých a neznámých občanů Olomouce včetně legionářů vojína Adolfa Kašpara a npor. Antonína Klimeše.

Další jména by pozorný zájemce objevil na pohřebišti jednotlivých předměstí. Například na hřbitově v Holici by našel pomník rodiny Homolovy s pamětní deskou legionáře Urbana Homoly. Na vojenském hřbitově v Černovíře, kde bylo jen v průběhu I. světové války pohřbeno na 3 000 vojáků, bylo po jejím skončení pochováno i několik legionářů. Hřbitov, na němž si mnozí vojáci považovali za čest být po smrti pohřbeni, byl však v minulé době devastován. Připomínkou legionářské minulosti je i žulový pomník v místech tragické dopravní nehody legionáře kpt. Arnošta Rypky. Po levé straně silnice mezi Chválkovicemi a Samotíškami ho ve 20. letech minulého století nechala postavit olomoucká jednota ČsOL. Povalen a postupně zarůstán stromovím je němou výčitkou, ukazující na skutečný poměr dnešních generací k legionářské tradici.

Oblíbeným symbolem vydobyté svobody byly v letech první republiky sochy prezidenta T. G. Masaryka. Už 7. srpna 1921 byl v důstojnické zahradě Masarykových kasáren (Dům československé armády) slavnostně odhalen za účasti generálního

inspektora československé branné moci, básníka J. S. Machara, jeden z prvních pomníků prezidenta Masaryka v zemi. Dne 17. prosince 1930 se valná hromada olomoucké jednoty ČsOL usnesla zřídit zvláštní fond za účelem zřízení instituce či stavby, která by pro „budoucí pokolení zabezpečila čestnou památku na československé legie a boje za osvobození.“ Předsedou Sboru pro zbudování pomníku se stal starosta Richard Fischer. Pomník, byť nedokončený, se v době ohrožení republiky stal pro Olomoučany symbolem integrity československého státu. Už na konci července 1939 byl však na příkaz německé správy odstraněn. Po osvobození zbudovaný a v říjnu 1948 odhalený pomník se záhy stal novým komunistickým vládcům právě tak nepohodlným, jako byl předtím nepohodlný nacistům. V dubnu 1953 byl opět odstraněn, aby se v letech 1990-93 rekonstruován vrátil, tentokrát snad již definitivně, na své původní místo.

Legionářskou tradici připomíná či připomínalo i pojmenování některých olomouckých ulic. Bývalá třída Františka Josefa (dnes Masarykova) byla v roce 1918 přejmenována na třídu Českých legií. V roce 1938 byla její část, konkrétně prostor před budovou sborového velitelství, pojmenována jako Bachmačské náměstí. Jelikož bylo náměstí po roce 1945 označeno jménem Edvarda Beneše, byl název přenesen na náměstí U terezké brány (dnešní Palachovo náměstí). Už v roce 1949 byl ale název náměstí změněn na náměstí Velké říjnové revoluce. Třída Českých legií, která nesla během okupace neutrální název Nádražní, byla v roce 1945 přejmenována na třídu maršála Stalina. Nové pojmenování však vydrželo jen do roku 1955, kdy bylo změněno na třídu Osvobození. Naopak část

bývalé Schillerovy třídy se roku 1945 stala třídou Legionářskou. Od roku 1930 byla třída Českých legií i v Holici. Bitvu u Zborova mělo Olomoučanům připomínat Zborovské nábřeží (dnes ulice Na Bystřičce). Dalšími „legionářskými“ ulicemi jsou ulice Starodružiníků, Hanáckého pluku (před 2. sv. válkou ulice generála Janina) a Sibiřská. Stratilova ulice v Černovíře nese jméno po legionáři Aloisi Stratilovi a Mišákova na Povlu po legionáři Josefu Mišákovi, kteří se stali oběťmi nacistické okupace. Ulice Fierlingerova, pojmenovaná v roce 1945 po předsedovi vlády Zdeňku Fierlingerovi, byla později přejmenována na Leninovu, aby se konečně po roce 1989 vrátila k poněkud původnějšímu názvu třída Svobody.

Kdo je aktivním nositelem legionářské tradice na Olomoucku dnes? Dnem 28. října 1991 se rozhodnutím nejvyššího velitele armády prezidenta Václava Havla stal nositelem hanácké bojové tradice 33. tankový pluk Hanácký česko-polského přátelství v Přáslavicích. V roce 1994 byl pluk zrušen a v Přáslavicích byly vytvořeny dva samostatné vojenské útvary. 74. výcvikové středisko česko-polského přátelství (později jako 72. mechanizovaný prapor) a 73. mechanizovaný prapor. Ten převzal jméno i tradici 6. Hanáckého pluku. Organizace obnovené ČsOL má dnes na Olomoucku asi 130 členů. Předsedou oblastní jednoty je příslušník druhého zahraničního odboje plk. Ivan Solovka. Nelze nezmínit také příslušníka Velitelství pozemních sil pplk. MVDr. Milana Žuffu - Kunču, sběratele a propagátora památek spojených s tradicí československých legií. Na domácí půdě lze za vyvrcholení jeho aktivit považovat především výstavu uspořádanou v únoru 1997 v Olomouci, vystavoval ale

i v Praze, Košicích a Paříži. Ve dnech 29. března až 16. dubna tohoto roku proběhla v Domě armády putovní výstava „Československé legie 1914-1920“, připravená členkou pražské ČsOL prof. PhDr. Zlatoú Fořtovou. Ke snahám o oživení legionářské tradice přispěl svým dílem i Státní okresní archiv v Olomouci vydáním publikace „Českoslovenští legionáři - občané a rodáci města Olomouce“.

KONFERENCE V BOLZANU

Danuše Lošťáková

Koncem minulého roku jsem obdržela pozvánku na mezinárodní konferenci s názvem *The Renaissance of the Library - adaptable library buildings* (Obrození knihovny - adaptace budov knihoven). Konference se konala ve dnech 17.-19.3.2004 v Bozen/Bolzanu v jižním Tyrolsku v Itálii, v konferenčním centru EURAC. Pořádala ji Asociace evropských knihoven LIBER ve své sekci Architektura. Současně s pozvánkou mi byla nabídnuta možnost hovořit v rámci jejího programu o přeměně zbrojnice v Informační centrum a o činnosti Ústřední knihovny Univerzity Palackého (dále UP) v nově rekonstruované budově.

Pozvání mě zpočátku notně vylekalo, měla jsem obavu vystoupit před velkým fórem knihovníků, nechtěla jsem však odmítnout velkou příležitost představit naši knihovnu evropským knihovníkům a prezentaci jsem si připravila. Konference se zúčastnilo 180 účastníků z 26 zemí. Z České republiky se jí spolu se mnou zúčastnila ředitelka ostravské vědecké knihovny ing. Lea Prchalová, která zde chtěla získat nové podněty pro stavbu moderní vědecké knihovny v Ostravě.

Pozvání na konferenci předcházela celá řada kroků, které Knihovna UP v posledních letech podnikla. V roce 1999 nás vyzvala londýnská kolegyně, paní Sylva Šimsová, abychom uspořádali mezinárodní konferenci, která by se stala pracovním setkáním evropských knihovníků a architektů. Zнала nové knihovny v České republice a navrhla nám, aby byly na společném setkání představeny vedle slavných evropských knihoven. Konferenci

se v roce 2001 skutečně podařilo zorganizovat. Byly na ní prezentovány projekty renomovaných knihoven a setkala se s velkým zájmem knihovníků i architektů. Brzy po jejím skončení jsem dostala dotazník z LIBER s prosbou o vyplnění odpovědí na řadu dotazů, které se týkaly rekonstruované budovy, ve které sídlí Ústřední knihovna UP. V přiloženém dopise jsem byla požádána o zaslání odpovědí na otázky se slibem, že v případě včasného dodání odpovědí budou parametry naší knihovny spolu s fotografickou dokumentací uveřejněny na konferenci v Lipsku, která se konala v roce 2002 a týkala se rovněž výstavby knihoven. Současně s dotazníkem jsem dostala i pozvánku na konferenci do Lipska, kde jsem dokumentaci, ve které byla naše knihovna uvedena, opravdu obdržela.

Pozvánka na letošní konferenci byla tedy jen přímým pokračováním všech předchozích aktivit.

Do Bozen/Bolzana jsme se vydaly s paní Prchalovou den před začátkem konference. Přijely jsme za tmy. Úzké historické uličky města byly pěkně

osvětlené, ale teprve ráno se město představilo v plné kráse, kterou umocňovala i jeho poloha. Je vystavěno v těsné blízkosti hor a žádný pohled na město se bez jejich panoramatu neobejde. Zasněžené Dolomity je snad možno pozorovat z každého domu. Celou dobu trvání konference nás provázelo neskutečně slunečné a teplé počasí, hory však byly přesto stále plné sněhu.

Konference se konala ve velkém konferenčním sále centra EURAC. Program byl rozdělen do sekcí. V sekcích byly vedle sebe seřazeny přednášky knihovníků i architektů z různých zemí, z knihoven různého typu i velikosti. Přednášelo se o knihovnách vybudovaných, restaurovaných, o ideách nových knihoven i o knihovnách dosud neuskutečněných nebo dokonce neuskutečnitelných. Seznámili jsme se s knihovnamy z východu, středu i západu Evropy. Přijeli knihovníci z nejmodernějších knihoven, ve kterých se podařilo zavést provoz 24 hodin denně, knihovníci z největších univerzitních knihoven Evropy i ti, kteří se teprve připravovali na provoz v právě dobudovávané moderní knihovně ve tvaru lidského mozku. O svých plánech i problémech však hovořili i architekti a knihovníci, kteří se ke stavbě knihoven teprve připravují a shánějí všechny podklady a především finance ke stavbě nové či rekonstrukci staré budovy. Přednášky

byly nesmírně zajímavé, prakticky nikdo během nich neopouštěl sál. Netroufám si vybrat nejlepší přednášku, bylo jich tolik zajímavých, že nejlépe by bylo popsat všechny. Můj popis by však nebyl ani úplný, ani přesný. Pro zájemce o přednášky je však možné odkázat na [www stránku konference, kde jsou všechny příspěvky obsaženy](http://www.stránku konference, kde jsou všechny příspěvky obsaženy) (<http://www.zhbluzern.ch/LIBERLAG/lagensb.htm>). Těžko však může pouhé přečtení přednášek zachytit atmosféru, která v sále panovala. Účastníci byli plni zaujetí a všechny přednášející odměňovali nadšeným potleskem

Celkem se uskutečnilo 26 přednášek. Moje přednáška byla na programu již v druhém dopoledním bloku prvního dne. Hovořila jsem o historii staré tereziánské zbrojnice, jejíž výstavba přímo souvisí s historií města a která se po své renovaci v letech 1995-2000 stala sídlem Informačního centra UP. Ústřední knihovna je jeho největší součástí. Knihovna se účastníkům líbila, ocenili skutečnost, že naše univerzita vyšla vstříc výzvě slavného Jana Ámose Komenského, vytesané do kamene na nádvoří Informačního centra: „Ze zbrojnic udělejte biblioték“. V knihovně je 440 studijních míst a je jednou z největších univerzitních knihoven v České republice. Přesto však naše knihovna na konferenci nebyla považována za velkou. Teprve po několika dalších přednáškách jsem si uvědomila, že slovo velká se k ní při srovnání s jinými předvedenými knihovnami příliš nehodí. V řadě uvedených knihoven nebyly výjimkou dva tisíce studijních míst určených pro uživatele. Naše knihovna se svými studijními místy tedy patří podle nich spíš k těm menším a útulnějším.

Konference byla uspořádána na vysoké odborné i společenské úrovni. Přednášky se uskutečňovaly

v angličtině nebo italštině, byl zajištěn simultánní překlad do italštiny a angličtiny.

Pořadatelé se vzorně starali o spokojenost všech účastníků i během přestávek, kdy připravovali ochutnávky různých místních specialit. Všichni však byli programem tak zaujati, že ani o přestávkách téma knihoven neopouštěli. V kuloárech se vytvářely diskutující skupinky, v nich si lidé vzájemně svěřovali problémy z provozu svých knihoven, těšili se z nově získaných podnětů i nápadů, které snad budou moci uvést do praxe.

Organizátoři připravili prohlídky tří nových knihoven. Nejprve v centru EURAC (obr.1), dále na univerzitách v Bozen/Bolzanu (obr.2) a v Bressanone/Brixenu (obr.3, 4). Každá z nich byla jiná, i když obě byly účelně vybudovány a vybaveny moderní technikou.

Knihovna v Bressanone/Brixenu však většinu účastníků překvapila až šokovala svou nebarevností. Převládala v ní šedá barva na stěnách, na podlaze i nábytku, kterým byla vybavena. Byla však prostorná, s konferenčním sálem a spoustou studijních míst. Její architekti zaujatě líčili svoji představu návrhu a výstavby knihovny, těšili se na to, jak dobře se bude jejím uživatelům studovat.

Na poslední večer byla připravena společná večeře v Bressanone/Brixenu v hotelu Elephant, staré historické budově z 15. století. Celý večer jsme se svými kolegy diskutovali o problémech, radostech i starostech svých knihoven a druhý den se hned po ukončení konference rozjeli domů.

S kolegyní Leou Prchalovou jsme však probíraly nově získané podněty i na dlouhé zpáteční cestě. Zúčastnila jsem se již řady různých konferencí, ale konference o budování nových knihoven na mě pů-

sobí snad nejsilněji. Již pouhá myšlenka vybudování nové knihovny v nové či rekonstruované budově vede k přemýšlení o nových možnostech rozvoje a o získání nových čtenářů. Vždyť každý, kdo se přijde podívat na krásnou knihovnu, se může stát jejím obdivovatelem nebo i jejím čtenářem. S novými knihovnami jsou uváděny do života s moderními technologiemi i nové služby. Při budování knihovny se semkne i její personál, zlepšují se vztahy mezi lidmi v knihovně, neboť společně staví novou knihovnu, která bude chloubou školy či města a kterou považují i za své dílo.

Všichni, kteří na takových konferencích přednášejí nebo se přednášek zúčastňují, se shodnou na tom, že nejkrásnější knihovna je ta, kterou její čtenáři navštěvují rádi, kde se cítí dobře a kde je o ně skvěle postaráno.

STÄDTISCHE BIBLIOTHEKEN DRESDEN & SÄCHSISCHE LANDESBIBLIOTHEK - STAATS- UND UNIVERSITÄTSBIB- LIOTHEK DRESDEN

Goethe-Institut Prag a Svaz knihovnic a informačních pracovníků ČR uspořádal dvoudenní studijní pobyt v drážďanských knihovnách ve dnech 24.-25. dubna 2004. Navštívili jsme Städtische Bib-

liotheken Dresden (Městskou knihovnu Drážďany) a její pobočku pro mládež od 13 do 25 let (Medien@age), rovněž v Drážďanech. Tato pobočka byla nově otevřena v roce 2000. Velmi zajímavá byla i následující exkurze v Sächsische Landesbibliothek - Staats- und Universitätsbibliothek Dresden (Saská zemská knihovna - Státní a univerzitní knihovna Drážďany), která byla slavnostně otevřena v roce 2003. Obě knihovny jsou velice moderní a jejich návštěva byla pro naše české knihovníky určitě inspirující.

Nová drážďanská knihovna pro mládež od 13 - 25 let sídlí na Waisenhausstrase 8 v šestém patře moderní prosklené výškové budovy. Otevřeno má od pondělí do pátku 10.00 - 20.00 hod. a v sobotu od 10.00 - 16.00 hod. Velmi nás překvapila hojná návštěvnost v sobotním odpolední, kdy se zde „dveře nezavřely“. Mladí uživatelé si zde hráli hry na PC, poslouchali novinky na speciálních CD stojanech (u nás lze najít pouze ve vybraných obchodech s CD, ale i pro naše hudební knihovny je to vynikající nápad). Čtenáři mají k dispozici velké množství knih, periodik, map, audio a video dokumentů. U čtrnácti počítačů mohou návštěvníci hrát své oblíbené hry, chatovat s přáteli, mohou používat scanner a barevnou tiskárnu. Pracovníci knihovny jim poradí s vyhledáváním informací, připravují různé projekty pro mládež, pořádají workshopy a propagují své služby všemi možnými způsoby v médiích ve městě.

V knihovně pracují mladí zaměstnanci a informační služba nabízí uživatelům „odpověď na každou otázku“. K dispozici je kavárna pro čtenáře a rozsáhlá sbírka komiksů. Knihovna také slibuje svým uživatelům, že jim zakoupí knihy, periodika a zvukové nosiče, o které projeví zájem. Za velkého nadšení čtenářů pořádá knihovna autorská čtení, koncerty, experimentální představení, autogramiády s autory a zpěváky pro jejich drážďanské fanoušky. Webová stránka nové knihovny je na adrese: www.bibo-dresden.de/Jugendbibliothek.htm.

Städtische Bibliotheken Dresden má vedle velmi moderní Medien@age také krásnou centrální knihovnu, která má rozsáhlé hudební oddělení. Knihovna sídlí v Drážďanech na Freiburger Strasse 33 a má otevírací dobu až od 11.00 hodin

do 19.00, ale v sobotu jen do 14.00 hodin. V nových knihovnách je pochopitelně bezbariérový přístup a pouze 6 starších poboček z celkem 19 tomuto kritériu nevyhovuje. Ve všech pobočkách knihovny, které jsou rozděleny na Dresden OST, WEST, NORD a SÜD, je samozřejmostí moderní kopírovací přístroj. V knihovně probíhají literární programy, tematická představení a velké množství akcí pro skupiny mládeže, seniory a také pro různé minoritní skupiny obyvatel. V drážďanské knihovně je speciální oddělení pro děti, kde jim v pěkném prostředí nabízí knihovna spousty her přiměřených jejich věku, možnost poslouchání zvukových nosičů a dokonce předčítání vybraných knih pracovníky knihovny. Českého knihovníka velmi potěší četná přítomnost knih a videokazet s českými pohádkami. Pan Tau je zde ještě i po letech velmi populární.

Specializované literární pořady drážďanské knihovny jsou rozděleny pro děti a mládež různého věku. Seznamují žáky základní školy s bohatým světem dětské literatury a s autory, jako jsou Astrid Lindgrenová, Erich Kästner, Roald Dahl, Peter Härtling a další. Pro tyto děti se pořádají krásné

vzdělávací multimediální akce - Život Eskymáků, Indiáni Severní Ameriky, Děti celého světa nebo zajímavá akce s názvem Cesta dějinami obrázkových knih. Pro žáky středních škol a gymnázií připravují v knihovně akce s tematikou první lásky, problematika puberty a dospívání, zajímavosti o cizích zemích, a dokonce se zde mohou setkat s tematikou nemoci a smrti v pořadu Chybíš mi. Úžasnou částí knihovny je Reisebibliothek, tedy oddělení s různými dokumenty, které se věnují turistice, návštěvě cizích zemí a cestování. Samotné oddělení má podobu lodě, a dokonce je zde umístěna část z vraku lodě, která se dlouhá léta plavila po Labi. Krásný je velký proutěný koš s balónem, do něhož si můžete sednout a vydat se na dalekou cestu se svojí oblíbenou knihou. Technicky zaměřené kolegy jistě potěší vybavení knihovny tou nejmodernější informační a komunikační technikou, a když si na závěr exkurze sednete před obrovskou plazmovou televizí, tak virtuální realita prostě nemá chybu - www.reisebibliothek-dresden.de.

Sächsische Landesbibliothek - Staats- und Universitätsbibliothek Dresden byla oficiálně otevřena

v roce 2003, i když její provoz byl spuštěn již o rok dříve. Nejvíce informací o této opravdu ohromující stavbě naleznete na adrese www.slub-dresden.de. Knihovna je rozdělena na dva objekty, které stojí naproti sobě a mezi nimiž je prosklená plocha, pod kterou se skrývá obrovská studovna pro 200 uživatelů. Prosklená střecha zajišťuje přirozené světlo a studovna je impozantní. V celé knihovně je 900 studijních míst pro uživatele. Obě budovy jsou pojaty moderně v duchu minimalismu. Dlouhá úzká okna na střídmosté fasádě mají symbolizovat hřbety knih. Každý objekt má osm pater výšky a osm pater v podzemí, kde jsou uloženy knihy. V současné době je velikost knihovního fondu cca osm miliónů dokumentů.

J.W. Goethe vás přivítá při vstupu do knihovny. Tedy jeho plastika v nadživotní velikosti. V Německu si totiž klasiků umějí vážit. V přízemí je velký přednáškový sál vybavený nejmodernější technikou. V sále nás zaujaly zajímavé textilie s motivem hudební osnovy z díla A. Vivaldiho. Knihovna totiž vlastní originální notové zápisy mnoha významných skladatelů, kteří jsou nějak spjati s dějinami Drážďan. Naproti přednáškovému sálu je malá příjemná kavárna, kterou by jistě uvítali mnozí uživatelé našich knihoven. Zajímavá je i provozní doba této knihovny. Od pondělí do čtvrtka je provozní doba 9.00 - 22.00 hod. a v pátek a v sobotu 9.00 - 20.00 hod.

Knihovna je velmi rozsáhlá, a aby se její uživatelé dobře orientovali, jsou téměř všude k dispozici podrobné plánky a letáčky, kde jsou popsána oddělení, která hledají. V přízemí vedle informační služby jsou umístěny klasické lístkové katalogy, protože v počítači lze zatím nalézt ca třetinu obrovského

fondu knihovny. Jsou zde velké prostory s mnoha PC, uzamykatelné skřínky na zavazadla, telefonní automaty a samozřejmostí je bezbariérový přístup do všech prostor. Uživatelé volných výběrů v průměru naleznou vše, co se týká psychologie, sociologie, politologie, ekonomie, zeměpisu, matematiky, fyziky, chemie, biologie, medicíny, sportu, techniky, ale například i zemědělství. Je tu mnoho kvalitních slovníků, bibliografií, vědeckých prací rozličných oborů. Výběr titulů ve volných výběrech prvního patra je zaměřen na dějiny umění a architektury a hudební vědu. Ve druhém patře jsou knihy se zaměřením na teologii, filozofii, pedagogiku, archeologii, etnologii, historii a vše, co se týká literatury jiných národů a výuky cizích jazyků.

I když naše exkurze byla se zaměřením pro odborníky z oboru, kolegové z drážďanských knihoven nám mnoho ze zákulisí neukázali. V našich knihovnách provedeme většinou kolegy od sklepa až na půdu a rozhodně se neobáváme upozornit i na kritická místa. Prostory a provoz této knihovny se naopak jeví jako dokonalé. Sterilní čistota a uhlazenost všech částí knihovny se po

dvou hodinách exkurze jeví trochu nudná, ovšem pokud nemilujete pohledový beton. Ale jsme v Německu. Na závěr musí být to nejlepší, a to je v této knihovně prohlídka zdejšího muzea knihy. Je to takový větší uzavřený trezor, kde jsou uloženy nejvzácnější poklady této instituce, tedy ty, které si v roce 1945 neodvezla osvobozující Rudá armáda. Rukopisy a staré tisky jsou v tmavé místnosti efektně nasvíceny bodovými světly a odborný pracovník knihovny nám u každé vitríny podal dlouhý výklad k vystaveným exponátům. Tohle muzeum knihy lze navštívit pouze s průvodcem od pondělí do pátku od 9.00 - 16.00 hod.

Sächsische Landesbibliothek - Staats- und Universitätsbibliothek Dresden stála 100 000 000 EU, a to se nacházíme v bývalém východním bloku. Drážďany jsou rozlohou třetí největší německé město, metropole Saska a někdejší sídlo slavného Augusta Silného. Město se rozkládá na rovině po obou březích řeky Labe a historicky nejceněnější je Staré město (Altstadt), kde se nalézají nejvýznamnější památky. V únoru roku 1945 bylo město po leteckém bombardování srovnáno se zemí. Dnes připomíná saská metropole obrovské staveniště a Drážďany hledají svoji dávnou krásu, aby přitáhly turisty z celého světa, protože město bude slavit v roce 2006 osm století od svého založení. Obnova Drážďan polyká milióny EURO ze zemského rozpočtu Německa, ale na obnovu mnoha památek přispívají i němečtí milionáři, kteří se hlásí k podpoře kultury. Doufejme, že se takoví „blázní“ najdou někdy i u nás.

FEJETON

Noční spor

Ivo Vysoudil

V noci, když v knihovně zhasla všechna světla, bavily se mezi sebou tři knihy. První z nich byla velmi stará, druhá naopak vydaná teprve nedávno a třetí z nich byla nejtlustší, sedmisetstránková kniha. Nejmladší se začala rozčilovat a hartusit, jak je to prý možné, že ty dvě vedle ní se na ni tolik tlačí. Kde ona k tomu přijde, že taková pěkná mladá kniha musí stát zrovna vedle takových dvou příšer. Vždyť ji ušpiní! Ublíží! Znehodnotí! Na světě prý není žádná spravedlnost, vždyť kdo to kdy viděl! Kdyby mohla, i slzičku by uronila, ale to přece nejde, vždyť by jí navlhly listy a ještě by chytila nějakou tu plíseň. Ona ale přeci nemůže nikdy nic ztratit na své kráse. Zůstane už navždy mladá, krásná a ušlechtilá!

To už ale nevydržela ani druhá, ta nejstarší ze všech. Obořila se na tu první, že jestlipak si myslí, že krása je nade vše, tak to že se opravdu, ale opravdu spletla. Moudrost, vzdělání a chytrost je přece to, co světem vládne. Ale ona přece nemá zapotřebí se zabírat takovou nějakou hloupou rychlokvaškou. Ona se přece bude bavit jen s knihami na úrovni, s těmi, co pamatují mnoho věků, co drželo mnoho rukou, co prolétlo mnoho očí. Jen stáří je zárukou kvality. Jen ona prý stojí za řeč a ne ta kráska a ta tlustá bichle, co jsou vedle ní.

A vtom spustila i třetí kniha, nejtlustší ze všech. Co prý si to dovoluje ta stará vykopávka, to už je opravdu moc. Křičela hlubokým hlasem, že jestli si opravdu myslí, že tak starou a špinavou knihu

někdy ještě někdo bude chtít, tak to že se tedy opravdu spletla. A ta mladá z druhé strany? No však taky jednou zestárne a bude ještě škaredší než všechny ostatní. To jen ona bude tou, po které všichni budou stále prahnout, protože ona obsahuje veškeré vědění. Ne stáří a krása, ale tloušťka je zárukou plnosti informací a hojnosti poznání.

Kdyby jen mohly, pustily by se do sebe hlava nehlava. Trhaly by si navzájem vazby, až by listy létaly všude kolem. Nejraději by si vyškřábaly titulní listy jedna druhé. Každá z nich byla přesvědčena o své pravdě a nikdy by ji nikdo jiný nepřesvědčil o opaku. Přitom ale všechny čekal stejný úděl. Dál a dál čekaly na to, až si jich někdo povšimne, přečte si je a bude mluvit jen a jen o nich. A tak čekaly dlouho...

Není vám to povědomé?

Leopold Staff

MOST

Nevěřil jsem,
stoje nad břehem řeky,
jež byla široká a dravá,
že přejdu ten most,
upletený z tenké, křehké třtiny
svázané lýkem.
Šel jsem lehce jak motýl
a těžkopádně jak slon,
šel jsem jak tanečník přesně a vrávoravě
jak slepec.
Neuvěřil jsem, že přejdu ten most,
ani teď, kdy už stojím na druhém břehu,
nevěřím, že jsem ho přešel.

(Přeložil O. F. Babler)

Kolář, Bohumír: O Múze olomoucké a lidech kolem ní. Almanach literární sekce Vlastivědné společnosti muzejní Olomouc 1998-2003. Olomouc 2003.

WELCOME TO THE EUROPEAN COMMUNITY!

Pozdrav kolegů z maďarské župní knihovny Balassi Bálinta v Salgótarjánu

Milí kolegové!

Srdečně Vás zdravíme u příležitosti vstupu našich zemí - a tím i knihoven a knihovníků - do Evropské unie. My knihovníci jsme mnoho učinili svými vlastními prostředky, předáváním informací, pro to, aby tento den nadešel. Věříme, že zrušením hranic se zmenší dosavadní vzdálenosti mezi námi a vzájemná výměna zkušeností mezi knihovnami Evropy bude přínosem pro čtenáře, pro občany Unie.

Dnes jsme učinili první krok ke společné spolupráci s Knihovnou Jiřího Mahena v Brně, s jejími zástupci jsme společně oslavili tento historický okamžik.

Ve jménu zaměstnanců Balassi Balint župní knihovny, která se nachází v nejmenší župě Maďarska, srdečně zdravím všechny zaměstnance Vaší knihovny. Přeji Vám úspěšnou práci, mnoho návštěvníků a čtenářů spokojených s Vaší prací.

S přátelským pozdravem

Oroszné Katona Anna,

ředitelka knihovny Balassi Bálinta (Salgótarján, Maďarsko)

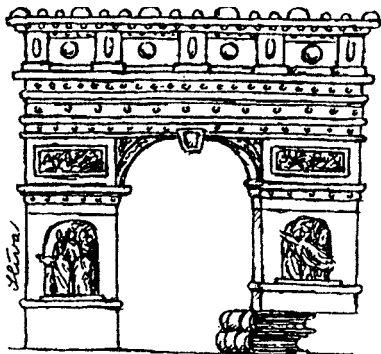
Evropská unie a informační zdroje

Svaz knihovních a informačních pracovníků Moravskoslezského a Olomouckého kraje ve spolupráci s Vědeckou knihovnou v Olomouci uspořádal ke vstupu České republiky do Evropské unie odborný seminář s názvem Evropská unie a informační zdroje. Akce se uskutečnila dne 26. května v Muzeu umění Olomouc. Seminář byl určen všem pracovníkům veřejných i specializovaných knihoven v regionu.

Lektor Mgr. Dan Marek M.A., Ph.D. z Katedry politologie a evropských studií Univerzity Palackého v Olomouci seznámil účastníky s historickým vývojem Evropské unie, s činností institucí EU - Evropskou komisí, Radou ministrů, Evropským parlamentem, Evropským soudním dvorem. Podrobněji byly představeny legislativní procesy EU a zapojení ČR do těchto struktur. Nejpřínosnější částí celého semináře bylo představení informačních zdrojů o EU, které jsou prezentovány on-line. Prezentace je umístěna na stránkách Svazu knihovních a informačních pracovníků Moravskoslezského a Olomouckého kraje, který je umístěn na webu Vědecké knihovny v Olomouci. - <http://skip.vkol.cz/doc/marek.ppt>.

- m -

MOUDROST a humor EVROPY

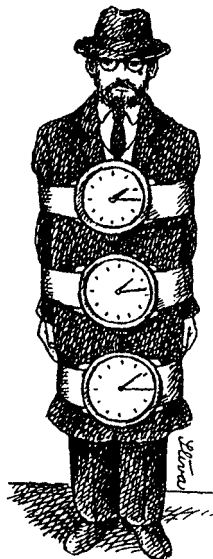
Dvakrát měř, jednou řež.

You can't be too careful.

Besser zweimal messen als einmal vergessen.

Deux suretés valent mieux qu'une.

Quien adelante no mira, atrás se queda.

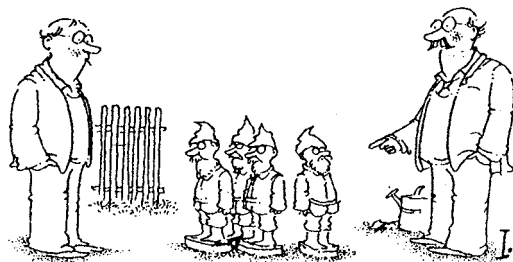
Pozdě, ale přece.
Lépe pozdě než nikdy.

Better late than never.

Besser spät als nie.

Il n'est jamais trop tard pour bien faire.

Más vale tarde que nunca.

Víc hlav, víc rozumu a víc očí víc vidí.

Four eyes see more than two.

Vier Augen sehen mehr als zwei.

Deux avis valent mieux qu'un. Quatre yeux voient mieux que deux.

Más ven cuatro ojos que dos. Dos cabezas son mejor que una.

Kresby Jiří ŠLíva, Vladimír Renčín

MOUDROST a humor **EVROPY**

AND ??? ... as a CZECH

Ohlasy prvních čtenářů KROKu

...formát se mi líbí, já mám ráda zvláštnosti. Vítám informativní rubriku (máte tam o průzkumu internetizace - pro mne článek s mnoha zajímavými údaji). Začetla jsem se se zájmem do výsledků průzkumu čtenářů Vaší knihovny. Jak vidno, tak obecně lidé chtějí delší otevírací dobu a jsem ráda, že to paní ředitelka nesmetla docela, ale přes finanční situaci slíbila vést v patrnosti. Držím Vám palce a přeji dostatek zajímavých příspěvků a čilých přispěvatelů. Ještě jedno - zůstaňte věrni malým knihovnám. (*Ladislava Zemánková, Národní knihovna Praha*)

...KROK mě zaujal hned na první pohled netradičním a sympatickým formátem. Pohled do obsahu mě potěšil vtipnými názvy pravidelných rubrik. Mému oku lahodí i grafická úprava jednotlivých příspěvků. Pestrou skladbu zajímavých článků sice uvádím na posledním místě, nikoliv však významem. Gratuluji a přeji KROKu dlouhou a úspěšnou cestu plnou šťastných kroků za doprovodu spokojených čtenářů. (*Alena Otrubová, Městská knihovna Tábor*)

...Díval jsem se na to a dělá to na mě velmi dobrý dojem, jednotlivé rubriky jsou dobře naplněny. Tisk i obrázky jsou hezké. Z prvního čísla asi nejde odvodit hodnocení celého časopisu, protože časopis je běh na dlouhou trať a jde tedy o to, zda z dlouhodobého hlediska vydrží síly a složí se cílová mozaika. (*Vít Richter, Národní knihovna Praha*)

Z Klubu knihovníků CASANOVA při FPF Slezské univerzity v Opavě

Jednou z aktivit oddělení knihovnictví Ústavu bohemistiky a knihovnictví na Filozoficko-přírodovědecké fakultě Slezské univerzity v Opavě je založení klubu knihovníků, jehož smyslem je propojení činnosti tohoto vysokoškolského pracoviště s aktivitami veřejných knihoven, jejich vzájemná spolupráce a inspirace. Klub knihovníků Casanova byl založen na Slezské univerzitě ve spolupráci se SKIP dne 28. dubna 2004. Schůzky se zúčastnilo šestnáct zástupců knihoven z regionu. Po prodiskutování organizačních záležitostí, kdy se přítomní dohodli, že schůzky klubu se budou konat čtyřikrát ročně, že se stanou volnou tribunou výměny informací z knihovnické teorie i praxe a umožní také prezentaci osobností z řad akademické obce Slezského univerzity, případně pozvaného hosta, seznámil účastníky s historií vzniku Slezské univerzity, jejím vývojem a perspektivami doc. PhDr. Jiří Urbanec, CSc., vedoucí Ústavu bohemistiky a knihovnictví.

Velmi podnětná byla diskuse, ve které vzešla řada námětů pro další činnost klubu. Např. se uvažuje o spolupráci s Památníkem Petra Bezruče v Opavě v rámci přípravy literárních výstav v knihovnách, univerzita může pomoci při sestavování programu Akademií volného času, poskytnout lektory, informovat o publikační činnosti svých pracovníků, zprostředkovat kontakt s tvůrčími osobnostmi atp. Příští schůzka klubu se uskuteční v červnu tohoto roku.

-P-

AKTUALITY

... Ve **Vědecké knihovně v Olomouci** probíhá ve dnech 11.5.2004 až 30.6.2004 výstava **Bohuslav Smejkal - kulturní osobnost regionu**. Byla uspořádána na počest 80. výročí narození olomouckého knihovníka, bibliofila a publicisty. Výstava je doplněna fotografiemi, korespondencí, publikacemi, drobnými výtvarnými tisky, osobními oceněními. Prohlédnout si ji můžete ve veřejných prostorách I. poschodí hlavní budovy VKOL (Bezručova 2).

... Vlastivědné muzeum v Olomouci

- představuje zájemcům více než 350 exponátů, zahrnujících mapy, atlasy, glóby, měřicí přístroje a další předměty na výstavě **Mapy, atlasy, glóby - od umění k technice**. V období od 21. května do 3. října 2004 lze ve Velkém sále VMO shlédnout v historickém kontextu prezentaci vývoje kartografie.

... Ve dnech 6.-8. září proběhne v **Olomouci ve Vlastivědném muzeu a Muzeu umění celostátní seminář pracovníků knihoven, muzeí a galerií**. Na programu bude spolupráce knihoven a muzeí s institucemi v regionech, historické fondy v muzejních knihovnách, např. nové trendy ve zpracování zámeckých knihoven, Manuscriptorium, katalogizace starých tisků v systémech KP-Win a Clavius, zkušenosti muzejních knihoven se systémem CASLIN, využívání databáze ART FULL TEXT, vyhledávání na Internetu a jiné. Součástí semináře bude workshop o akvizici regionální literatury, prezentaci, a v neposlední řadě prezentace, např. interaktivního katalogu, informačního systému abART a další.

... Ve dnech 10. - 19. září se konají v České republice oslavy **Dnů evropského dědictví 2004 (EHD)**. Všechna muzea v regionu se přihlásila k oslavám, které vyhláší každoročně Sdružení historických sídel Čech, Moravy a Slezska, v letošním roce na téma: **Hudba probouzí památky**. Kulturní památky, které muzea spravují, a to i takové, které nejsou běžně přístupny veřejnosti, budou v sobotu 18. září otevřeny v prodloužené provozní době a vstup pro návštěvníky je volný. Kromě prezentace kulturních památek budou současně probíhat doprovodné akce, z nichž některé nabízíme:

Vlastivědné muzeum Jesenicka

- koncert na nádvoří Vodní tvrze

Muzeum umění Olomouc

- koncerty staré hudby v objektu muzea a v Románském paláci olomouckých biskupů

Muzeum Komenského v Přerově

- koncert Klasického dechového tria z Hradce Králové a Josef Somr s básněmi Jana Skácela v zámku v Přerově

MOJE KNIHA

Pomozte nám hledat nejoblíbenější knihu!

Přesvědčte členy své rodiny, své známé
a spolupracovníky, aby přemýšleli
o nejoblíbenější knize svého života
a odevzdali pro ni svůj hlas
na www.mojekniha.cz

... Muzeum Komenského v Přerově

- vydalo sborník příspěvků z konference **J. Cach, J. B. Čapek, B. Uher a další představitelé dějin české a slovenské pedagogiky 2. poloviny 20. století**
- připravuje sborník z konference **Učitelé - autoři učebnic a dětské literatury**
- za podpory Grantové agentury ČR byl vydán „Soupis historických knižních fondů Muzea Komenského v Přerově“

... Městská knihovna Prostějov

- připravila pro děti malování obrázků inspirovaných Andersenovými pohádkami. Akce k 200. výročí narození H. Ch. Andersena se jmenuje **Dánsko - země H. Ch. Andersena**. Obrázky budou koncem roku zaslány do H. C. ANDERSEN HUS v Odense. Knihovna v Prostějově se může pochlubit dlouhodobými partnerskými kontakty s Centralbibliotek v Odense. Pro zájemce připravují knihovníci i několik

besed o Dánsku. Prostějovská knihovna se tak připojuje k mezinárodní akci k uctění 200. výročí narození velkého pohádkáře.

... Městská knihovna v Lipníku nad Bečvou

- pořádá ve dnech 24. - 26. srpna 2004 **setkání knihovnických seniorů**. Za podpory regionální pobočky SKIPu Moravskoslezského a Olomouckého kraje a výkonného výboru SKIPu se uskuteční zajímavé setkání několika generací knihovníků. Lipnická knihovna připravuje pro své starší kolegy pestrý program, např. prohlídku městské památkové rezervace Lipník nad Bečvou, návštěvu hradu Helfštýn, prohlídku vzorové školní knihovny, především však besedy a přednášky o významných změnách a novinkách v oboru.

NOVÉ KNIHY

Spáčilová, Libuše - Spáčil, Vladimír: Památná kniha olomoucká (kodex Václava z Jihlavy) z let 1430-1492, 1528. I. vyd. Olomouc, Univerzita Palackého 2004. 616 s., 14 obr. příl. Úvod, jazykový rozbor německých textů, edice, rejstříky. Cena a náklad neudány.

Dalším edičním počinem známé manželské dvojice je dlouhá léta připravený přepis městské knihy č. 1540 z archivu města Olomouce (uloženého nyní ve zdejší státním okresním archivu), pořízený dlouholetým zdejším archivářem. Jde o mimořádně cenný pramen jak pro dějiny města zejména v I. pol. 15. století, tak pro výzkum staroněmeckého jazyka. Z tohoto důvodu je úvodní kodikologická studie doplněna zevrubným jazykovým rozбором německých textů z pera paní Spáčilové. Edice je vybavena rejstříky jmenným i věcným, chronologickými přehledy zápisů a kvalitní barevnou obrazovou přílohou. Titul je vhodnou pomůckou pro specializované historiky a germanisty.

Krafl, Pavel: Synody a statuta olomoucké diecéze období středověku. Práce Historického ústavu AV ČR, řada B - Editiones, svazek 2. I. vyd. Praha, Historický ústav AV ČR 2003. 274 s., 24 obr. příl. Cena a náklad neuvedeny.

Kniha, přinášející edici synodních a diecesních statut olomoucké diecese z let 1282-1498, je desideriem moravské historické vědy, neboť dosavadní částečná a ne zcela spolehlivá edice Fasseauova pochází z roku 1766. Editor předeslal vlastnímu textu obecné pojednání o synodách a jejich statutech. Vychází přitom z četných vlastních přípravných studií, publikovaných po osm let v našich předních odborných časopisech. Kniha je doplněna souhrnným rejstříkem věcí, osob a míst, jakož i kvalitní černobílou obrazovou přílohou. Pro církevního historika a historika Moravy se jedná o pomůcku stěží ocenitelnou.

Boková, Hildegard - Spáčilová, Libuše a kol.: Stručný raně novohornoněmecký glosář k pramenům z českých zemí.. - I. vyd. Olomouc, Univerzita Palackého 2003. - xxxv, 536 s.; 21 cm - Text česky a německy. - Obsahuje bibliografii.

Historikům, archivářům, muzejním pracovníkům, studentům a všem, kteří pracují s raně novohornoněmeckými texty, je určena tato publikace, vzniklá díky podpoře Grantové agentury České republiky. Objasňuje řadu termínů z nejrůznějších oblastí života (dějiny, politika, míry, váhy atd.) na přelomu středověku a novověku. Důležitý pro českého uživatele je především fakt, že glosář byl sestaven na základě pramenů pocházejících z českých zemí. Zahraniční badatelé potom jistě ocení, že všechny výrazy jsou vedle češtiny vysvětleny také německy. Glosář může sloužit také k seznámení s raně novohornoněmeckými prameny, jejich soupis je totiž v knize k dispozici také.

REGIONÁLNÍ KULTURNÍ OSOBNOSTI

Červenec

Bednář, František - editor; redaktor; historik

*10.7.1884 Víř, okr. Žďár nad Sázavou

†11.7.1963 Nové Město na Moravě, okr. Žďár nad Sázavou

Místa působení: Klobouky, okr. Břeclav

Pozn.: redaktor časopisu Hus; editor spisů Jana Augusty, Jana Blahoslava, Jakuba Bílka

Literatura: Bystřicko, 1991, leden; Český biografický slovník XX. století. I.A-J. Praha 1999.

Jilík, Fanek - básník; folklorista; literární publicista; malíř; prozaik

*4.7.1914 Kunovice, okr. Uherské Hradiště

†31.5.1994 Kunovice, okr. Uherské Hradiště

Místa působení: Břeclav; Kunovice, okr. Uherské Hradiště; Ostrava; Uherské Hradiště; Zlín

Oblast působení: Slovácko

Pozn.: vystavoval své knihařské a restaurátorské práce

Literatura: Malovaný kraj, 30, 1994, č. 4; Slavíková, V.: Spisovatelé Jihomoravského kraje. Brno 1989.

Jirásek, Josef - literární historik; překladatel

*11.7.1884 Rtyně, okr. Náchod

†7.4.1972 Brno

Místa působení: Brno; Hodonín; Příbor, okr. Nový Jičín; Telč, okr. Jihlava

Pozn.: slavista, zabývající se převážně slovensko-ruskými a česko-ruskými vztahy; historik ruské a sovětské literatury

Literatura: Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce. 2/I. Praha 1993; Český biografický slovník XX. století. I.A-J. Praha 1999.

Němeček, Vladimír - historik; publicista

*13.7.1914 Lomnice, okr. Blansko

29.12.1987 Budišov, okr. Třebíč

Místa působení: Křižanov, okr. Žďár nad Sázavou; Třebíč; Velké Meziříčí, okr. Žďár nad Sázavou

Pozn.: publikoval ve Zpravodaji města Velkého Meziříčí řadu historických a vlastivědných studií

Literatura: Zejda, R. - Jurman, H. - Havlíková, L.: Slovník spisovatelů okresu Žďár nad Sázavou. Třebíč 1992; Zpravodaj města Velkého Meziříčí, 1984, červenec - srpen; Zpravodaj města Velkého Meziříčí, 1988, únor.

Otahal, Antonín - básník; literární recenzent; prozaik; překladatel; redaktor; vydavatel

*13.7.1864 Plešovec, okr. Kroměříž

†9.4.1911 Opava

Místa působení: Kroměříž; Olomouc; Opava; Ostrava; Uherské Hradiště

Oblast působení: Opavsko; Slezsko

Pozn.: v letech 1902-1911 vydavatelem Opavského týdeníku

Literatura: Ficek, V.: Biografický slovník širšího Ostravska. 2. Opava 1976; Vyhliďal, J.: Vlastenecké vzpomínky slezské. Brno 1935; Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Nová řada. 3(15). Ostrava 2002.

Páleníček, Ludvík - autor dětské literatury; editor; literární, divadelní a výtvarný historik; redaktor

*16.7.1904 Kroměříž

†13.5.1991 Praha

Místa působení: Kroměříž

Oblast působení: Kroměřížsko

Pozn.: přispíval do řady novin a časopisů; autor monografií o hercích a výtvarnících (J. Mošna, J. Průcha, M. Švabinský)

Literatura: Slovník české literatury 1970-1981. Praha 1985; Slovník českých spisovatelů od roku 1945. 2. M-Ž. Praha 1998.

Stiebitz, Ferdinand - filolog; překladatel

*7.7.1894 Velvary, okr. Kladno

†10.10.1961 Brno

Místa působení: Brno

Pozn.: zabýval se řeckou mluvnicí, antickou literaturou, filosofií a vědou

Literatura: Kdy zemřeli...? 1937-1962. Praha 1962; Český biografický slovník XX. století. 3. Q-Ž. Praha 1999.

Teichman, Jaroslav - překladatel

*8.7.1904 Kyjovice

†10.3.1999 Jablunkov, okr. Frýdek-Místek

Místa působení: Paskov, okr. Frýdek-Místek

Literatura: Málková, I. - Urbanová, S.: Literární slovník severní Moravy a Slezska (1945-2000). Olomouc 2001.

Toman, František - publicista; prozaik

*10.7.1924 Ratíškovice, okr. Hodonín

†20.9.1981 Praha

Místa působení: Brno; Hodonín

Oblast působení: Slovácko

Pozn.: vztah díla ke Slovácku; autor folkloristicky laděných próz

Literatura: Slovník české literatury 1970-1981. Praha 1985.

Vavruša, Lubomír - spisovatel; vydavatel

*24.7.1944 Tečovice, okr. Zlín

Místa působení: Otrokovice, okr. Zlín; Tečovice, okr. Zlín

Pozn.: roku 1992 založil vlastní vydavatelství VY-NET

Literatura: Mikulcová, M. - Graclík, M.: Kulturní toulky Valašskem. Frýdek-Místek 2001; Moravský den, 18.10.2000.

S r p e n

Baron, Karel - dramatik; prozaik

*30.8.1874 Strakonice

†21.2.1938 Praha

Místa působení: Opava

Pozn.: vztah díla ke kraji; činitel Divadelní jednoty v Opavě

Literatura: Ficek, V.: Biografický slovník širšího Ostravska. 2. Opava 1976; Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Nová řada. 3 (15). Ostrava 2002.

Bena, Leopold - básník; prozaik; publicista

*10.8.1904 Orlová, okr. Karviná

†26.4.1978 Zlín

Místa působení: Ostrava; Uherské Hradiště; Zlín

Pozn.: vztah díla ke kraji; dlouhodobě působil na Slovensku; autor fejetonů

Literatura: Ficek, V.: Biografický slovník širšího Ostravska. 4. Opava 1981; Kdy zemřeli...? 1975-1979. Praha 1979; Biografický slovník Slezska a severní Moravy. 6. Ostrava 1996.

Motýl, Petr - básník; prozaik

*26.8.1964 Klatovy

Místa působení: Frýdek-Místek

Pozn.: s bratrem Ivanem inicioval vznik časopisu *Modrý květ*; spolu též provozovali divadlo *Barák* a založili skupinu *Přirození* - autorské loutkové divadlo

Literatura: Machala, L.: *Průvodce po nových jménech české poezie a prózy 1990-1995*. Olomouc 1996; Málková, I. - Urbanová, S.: *Literární slovník severní Moravy a Slezska (1945-2000)*. Olomouc 2001.

Skutil, Jan - historik; literární historik; vlastivědný pracovník; archivář; redaktor

*8.8.1934 Brno

†12.2.1998 Brno

Místa působení: Blansko; Brno

Pozn.: v roce 1967 založil *Vlastivědnou ročenku okresního archivu v Blansku*; příspěvky v časopisech *Červený květ*, *Vlastivědný věstník moravský*, *Časopis Matice moravské*; komeniologické práce

Literatura: Polák, V.: *Literární místopis okresu Blansko*. Blansko 1985; *Vlastivědná ročenka okresního archivu v Blansku*. Blansko 1985; Hoffmannová, J. - Pražáková, J.: *Biografický slovník archivářů českých zemí*. Praha 2000.

Stýskal, Jiří - teatrolog; divadelní historik; literární historik

*30.8.1934 Olomouc

Místa působení: Jeseník; Olomouc; Zábřeh, okr. Šumperk

Pozn.: spolupráce na přehlídkách *Academia film Olomouc*; příspěvky do časopisů *Česká literatura*, *Časopis Slezského muzea*, *Film a divadlo*, *Scéna...*

Literatura: Ševčíková, H. - Petřík, M.: *Cena města Olomouce 1997-1998*. Olomouc [1999].

Svozilová-Johnová, Herma - básnířka; novinářka; prozaička

*29.8.1914 Prostějov

Místa působení: Prostějov

pozn.: vedla zahraniční oddělení *Ústředního domu lidové tvořivosti*; po roce 1966 pracovala v zahraničním oddělení *Svazu čs. spisovatelů v Praze*; autorka knih pro mládež i dospělé

Literatura: *Český biografický slovník XX. století*. 3. Q-Ž. Praha 1999; *Čeští spisovatelé 20. století*. Praha 1985.

Vašica, Josef - literární historik; publicista; překladatel

*30.8.1884 Štítina, okr. Opava

†11.4.1968 Praha

Místa působení: Kroměříž; Olomouc

Pozn.: člen řady vědeckých společností českých i zahraničních; publikoval v řadě českých i zahraničních časopisů; autor prací o baroku a staroslovenské literatuře; mimořádný člen *České akademie věd a umění a Královské české společnosti nauk*

Literatura: *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*. 2. M-Ž. Praha 1998; *Český biografický slovník XX. století*. 3. Q-Ž. Praha 1999; *Zakladatelé a pokračovatelé*. Olomouc 1996; Málková, I. - Urbanová, S.: *Literární slovník severní Moravy a Slezska (1945-2000)*. Olomouc 2001.

Z á ř í

Bulín, Josef Mauritius (Mořic) - dramatik

*16.9.1744 Olomouc

†1785

Místa působení: Bohuňovice, okr. Olomouc; Svatý Kopeček, okr. Olomouc

Pozn.: autor textů tzv. hanáckých operet, k nimž hudbu složil hněvotínský učitel J. Pekárek

Literatura: Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce. I. A-G. Praha 1985; Kdy-kde-co v Olomouci, 1994, září.

Fiala, Petr - historik; redaktor

*1.9.1964 Brno

Místa působení: Brno

Pozn.: od roku 1990 působení v revui pro politiku a kulturu Proglas; ředitelem Mezinárodního politologického ústavu MU v Brně

Literatura: Kdo je kdo. 91/92. Česká republika. Federální orgány ČSFR. I. A-M. Praha 1991; Kdo je kdo v České republice na přelomu 20. století. Praha 1998.

Henychová, Eva - kytaristka; zpěvačka; skladatelka; textařka

*8.9.1974 Zlín

Místa působení: Pozlovice, okr. Zlín

Pozn.: v roce 1991 vyhrála celostátní soutěž Porta

Literatura: Mikulcová, M. - Graclík, M.: Kulturní toulky Valašskem. Frýdek-Místek 2001.

Kallus, Rudolf - dramatik

*23.9.1834 Frenštát pod Radhoštěm, okr. Nový Jičín

†28.2.1899 Frenštát pod Radhoštěm, okr. Nový Jičín

Místa působení: Frenštát pod Radhoštěm, okr. Nový Jičín

Oblast působení: Frenštátsko

Pozn.: v letech 1866-96 poslancem zemského moravského sněmu; 1874-85 starostou Frenštátu pod Radhoštěm

Literatura: Ficek, V.: Biografický slovník širšího Ostravska. I. Opava 1972; Slovník osobností kulturního a společenského života Valašska. 2000. Valašské Meziříčí 2000.

Sus, Oleg - estetik; literární kritik; literární vědec; publicista; historik umění

*9.9.1924 Brno

†22.11.1982 Brno

Místa působení: Brno

Pozn.: věnoval se problematice strukturalismu, české umělecké avantgardy, surrealismu, poetismu, sémiotiky

Literatura: Památce Olega Suse. Sborník. Praha - Brno 1988; Český biografický slovník XX. století. 3. Q-Ž. Praha 1999.

Těšík, Josef - básník; prozaik; publicista; redaktor

*8.9.1814 Horní Bory, okr. Žďár nad Sázavou

†30.1.1880 Telč, okr. Jihlava

Pozn.: spoluredaktorem časopis Hlas; člen družiny vlasteneckých kněží

Literatura: Pernica, B.: Písemnictví na západní Moravě. Kulturně-historický nástin. Přerov [1938]; Zejda, R. - Jurman, H. - Havlíková, L.: Slovník spisovatelů okresu Žďár nad Sázavou. Třebíč 1992.

A. KNIHOVNICTVÍ

I. Knihovnictví a knihovny

Harrod's librarians' glossary and reference book: a directory of over 9,600 terms, organizations, projects and acronyms in the areas of information management, library science, publishing and archive management. 9th ed. Aldershot 2000. 15, 787 s.

OS: G 282.743

Knihovna a architektura 2003 - knihovny bez bariér. Sborník příspěvků ze semináře, Olomouc 21.-23.9.2003. [Praha] 2003. 87 s., il.

OL: E 982.229

Knihovny bez hranic: Euroregion Egrensis. Karlovy Vary 2003. 127 s., il.

OL: I-145.395

Public libraries museums and archives: the Europe agenda for local services. [Brusel?] 2003. 64 s.

OS: H 71.597

Česko

Sdružení knihoven České republiky 2003. Brno 2003. 45 s.

OL: 588.352/ 2003

OS: G 276.827

Německo

Ansichten eines Bauwerks: „Schaustelle Berlin ,98, Staatsbibliothek Unter den Linden“. Berlin 1998. 35 s., il.

OS: H 71.961

Jahresbericht. Österreichische Nationalbibliothek, Wien. Wien 2002. I sv., il., tb.

OL: 680.510/ 2002

Polsko

Rocznik Biblioteki Narodowej. 35. Warszawa 2003. 413 s., [16] s. příl.

OS: 4.556 G 35

Warszaw University Library. Warszawa 2003. 20 s., il., plánek.

OS: G 282.129

4a. Jmenné zpracování knih a periodik

M A R C 21. Bibliografický formát. Praha 2003. 2 sv.

OL: II 847.021

B. BIBLIOGRAFIE, INFORMACE, SYSTÉMY

8. Informatika, informační systémy

Moderní informační a komunikační technologie v knihovnictví 2003. Praha 2003. 88 s.

OS: H 71.741

Kajzar, D. - Polášek, I.: Projektování informačních systémů I: strukturovaný a objektový přístup. Opa-va 2003. 219 s., il.

OL: S II 846.888

OS: H 71.664

Vlasák, R. - Bulíčková, S.: Základy projektování informačních systémů. Praha 2003. 144 s.

OL: I-149.826

OS: G 283.319

11. Bibliografické seznamy

Bibliografie okresu Šumperk. Brno 2002. 439 s.
OL: I-142.400 OS: G 277.089

Moravskoslezský kraj v roce 2002. Ostrava 2003.
 190 s.
OL: II 844.454/ 2002 OS: H 71.363

Soupis zahraničních lékařských časopisů docházejících do ČR a SR v roce 2003. Praha 2004. 230 s.
OS: G 283.103

D. NAUKA O KNIZE, HISTORIE

15. Kniha, dějiny písma a knihtisku

Řurdovič, D.: Cesta knihy: od nejstarších dob do konce starověku. Žďár nad Sázavou 1995. Nestr., il.
OL: 598.104 OS: G 237.047

Linda, J. a kol.: Repertorium rukopisů 17. a 18. století z muzejních sbírek v Čechách. 2 sv. Praha 2003.
 31, 406 s.
OL: I-147.810 OS: I3.268 G 1

Sborník pro exlibris a drobnou grafiku. Praha 2003.
 58 s., il.
OS: H 71.532

Luminet, J. P.: Alexandrijská knihovna. Frýdek-Místek 2003. 312 s.
OL: I-145.450 OS: G 281.772

16. Polygrafie, knihařství, papírenství

Chlanda, Vladimír - o něm: Vladimír Chlanda: výběrová bibliografie k 105. výročí narození břeclavského tiskaře (z fondu Městské knihovny Břeclav). Břeclav 2004. 14 l., il.
OL: II 847.452 OS: H 71.758

„Den, kdy jsem nezalistroval v kartotéce
 Vědecké knihovny v Olomouci,
 tak ten den jsem nežil.“

Miloš Chládek, 84 let, z toho 44 let čtenářem VKOL.

Z obsahu:

Hana Študentová s Bohuslavem Smejkalem

**Na cestě k těm, kteří mě předešli
(Vlastimil Artur Polák) - Ivo Vysoudil**

**Román jako matematický symbol Tvoření
(František Všeticka: Kroky Kalliopé) - Helena Veličková**

**Kde voní pergamen. Nejstarší knižní titul
- Štěpán Kohout**

**Sbírka kreseb starých mistrů ve fondu Vědecké
knihovny v Olomouci
- Milan Tognier**

**Konference v Bolzanu
- Danuše Lošťáková**

2